



Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Kontanter sin rolle i dagens samfunn

The role of cash in today's society

Kerim Baran

Simen Bjørk

Henrik Vågen

Økonomi og administrasjon BO6-2001

Økonomi og jus BO6-2011

Institutt for økonomi og administrasjon

14.05.2020

Vi bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Vi er nå kommet til veis ende på en treårig bachelorutdanning innenfor økonomi ved Høgskulen på Vestlandet, Campus Sogndal hvor dette er den avsluttende oppgaven. Det har vært et spennende prosjekt, det har krevd mye av oss og vi har lagt ned mye arbeid. Vi sitter nå igjen med et resultat og en oppgave vi kan si vi er stolt over. Det har vært en prosess hvor vi har lært mye om både temaet kontanter og om oss selv og hverandre.

Veilederen vår Mona Nytun fortjener også oppmerksomhet for måten hun har guidet oss gjennom dette prosjektet. Hun har gitt oss gode og konstruktive tilbakemeldinger på både ting som vi har gjort bra og mindre bra. Vi må også takke alle respondentene som svarte på undersøkelsen vår hvor vi fikk et kjempehøyt antall respondenter.

Vi har hatt mange gode støttespillere når vi har jobbet med dette prosjektet i hektiske perioder, og vil i den anledning takke venner og familier for alle støttende ord. Den største takken må vi gi til hverandre, for det gode samholdet, for samarbeidsviljen og arbeidsinnsatsen. God lesning!

Sogndal, 14. mai 2020

Kerim Baran

Simen Bjørk

Henrik Vågen

Sammendrag

Målet med oppgaven er å undersøke kontanternes rolle i dagens samfunn, hvordan de blir brukt og til hva. Kontanter er i dag et tvungent betalingsmiddel i Norge, det vil si at bedrifter i dag er nødt til å ta imot kontanter. Vi har hatt et ønske om å undersøke dette temaet ettersom man kan se at omsetningen til bedrifter i Norge i dag består av en liten andel kontantbetalinger. Det er fortsatt like mye kontanter i omløp, selv om kontantbetalingen er synkende for hvert år. Derfor er problemstillingen vår:

Hvordan brukes kontanter og hvilken rolle har de i dagens samfunn?

Vår studie baserer seg på relevant teori om bruk av kontanter i samfunnet i dag sammenlignet mot tidligere. Vi har gjennom teorien sett hvordan kontanter påvirker svart økonomi, og hvordan en utfasing av kontanter kan påvirke dette. Vi har gjennomført en egen undersøkelse hvor vi har undersøkt personers kontantvaner og holdninger til kontanter. Hvordan de bruker kontanter i dag og hva kontanter blir brukt til. Her har vi fått et godt utvalg på 752 respondenter.

Samlet sett viser funnene at kontanter i dagens samfunn ikke har samme egenskap som de tidligere hadde. Våre funn indikerer at det å være et sikkerhetsnett dersom bankene ikke skulle være tilgjengelige, er kanskje den viktigste egenskapen til kontanter. Respondentene våre viser at deres kontantvaner har endret seg de siste årene, og bruker kun kontanter i dag dersom det er småbeløp som skal betales. Kontanter er også en tilrettelegger for svart økonomi. Derfor stiller det seg et logisk spørsmål. Hvorfor skal et betalingsmiddel som knapt blir brukt til noe annet enn svart økonomi, være et tvungent betalingsmiddel? Med bakgrunn i analyse og drøfting kan vi si at det fortsatt skal være et tvungent betalingsmiddel i påvente av et annet pålitelig alternativ. Staten anser ikke kortbetaling som et pålitelig nok betalingsmiddel til at det skal være eneste tilgjengelige betalingsalternativ i landet.

Abstract

The aim of the thesis is to investigate the role of cash in today's society, how they are used and to what extent. Cash is now a compulsory means of payment in Norway, which means that companies today must accept cash. We have had a desire to investigate this topic as the income of companies in Norway consists of only a small proportion of cash payments. There is still the same amount of cash in circulation, even though cash payment is decreasing for each year. Therefore, our problem is:

How is cash used and what role do they have in today's society?

Our study is based on the relevant theory of the use of cash in society today compared to the past. We conducted a survey where we examined people's cash habits and attitudes towards cash. How they use cash today and what cash is used for. Here we have a good selection of 752 respondents.

Overall, the findings show that cash in today's society does not have the same characteristic as it used to. Our findings indicate that being a safety net, should banks not be available, is perhaps the most important feature of cash. Our respondents show that their cash habits have changed in recent years and only use cash today if there are small amounts to be paid. Cash is also a facilitator of the shadow economy. Therefore, it poses a logical question. Why should a payment method hardly used for anything other than for shadow economy be a compulsory means of payment? Based on analysis and discussion, we can say that cash will still be a compulsory means of payment, as long there isn't another reliable alternative. The state does not consider card payment as a reliable means of payment for it to be the only available payment option in the country.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	6
1.1 Bakgrunn for valg av tema	6
1.2 Problemstilling	6
1.3 Avgrensing	7
1.4 Struktur	7
2. Teori	8
2.1 Pengers bakgrunn, opprinnelse og formål	8
2.1.2 Pengers opprinnelse og bakgrunn	9
2.1.3 Kontanters utvikling i den vestlige verden	9
2.2 Kontanter i dagens samfunn	10
2.2.1 Kontanter i Sverige	11
2.2.2 Loven om tvungent betalingsmiddel	12
2.2.3 Bedrifter som ikke tar imot kontanter	14
2.3 Svart økonomi	15
2.3.1 Skatteunndragelse	16
2.3.2 Hvitvasking	17
2.3.3 Narkotikahandel	18
2.3.4 Terrorfinansiering	20
2.3.5 Avsluttende om svart økonomi	21
2.4 Ulemper ved utfasing av kontanter	22
2.4.1 Sikkerhetsnett	22
2.4.2 Alternativer til kontanter	23
2.4.3 Negative renter	25
3. Metode	27
3.1 Metodisk tilnærming	27
3.2 Forskningsdesign	27
3.3 Kvantitativ metode	28
3.4 Gjennomføring av spørreundersøkelsen	28

3.5 Utvalget	29
3.6 Validitet og reliabilitet	30
3.7 Feilkilder	30
3.8 Begrensninger og svakheter ved undersøkelsen	31
4. Resultat	32
4.1 Bruk av kontanter	32
4.2 Kontanter som tvunget betalingsmiddel og sikkerhetsnett	35
4.3 Svart økonomi	37
5. Analyse og drøfting	40
5.1 Kontanter i dagens samfunn	40
5.2 Bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter	42
5.3 Kontantfrie bedrifter	43
5.4 Kontanter som sikkerhetsnett	44
5.5 Kjønn mot svart økonomi	45
5.6 Svart økonomi	47
6. Konklusjon	49
Litteraturliste	51
Appendiks	58

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I starten av bachelorprosjektet fattet vi interesse for kontanter. Hvordan kontanter brukes, hvordan de har blitt brukt og hvordan de vil bli brukt i fremtiden. Et vesentlig moment i denne sammenhengen var at kontanter i dag er et tvungent betalingsmiddel i Norge. Vi synes det virket interessant å ta et dypdykk i hvorfor bedrifter er nødt til å ta imot kontanter når vårt inntrykk er at kontanter består av en liten andel av omsetningen til bedriftene.

Det er i dag en stabil sirkulasjon av kontanter i samfunnet, men andel kontantbetalinger har gått ned (Ekelberg, 2013). Derfor hadde vi et ønske om å undersøke hva personer i dag bruker kontanter til. Kontanter har også et rykte på seg for å bli brukt innen vinningskriminalitet. Det vil si kriminalitet innenfor eksempel hvitvasking, svart arbeid og skatteunndragelse. Dette var et felt vi ønsket å utforske videre.

Vi stilte oss selv spørsmålet hva ville skjedd dersom vi hadde fjernet kontanter som et gyldig betalingsmiddel. Hvilke alternativ har vi dersom kontanter skulle blitt fjernet? Ønsket om å utforske hvordan kontanter brukes, og hvilke alternativer det finnes til kontanter var derfor interessant for oss å undersøke videre.

1.2 Problemstilling

Når vi begynte å utforske og grave oss dypere i temaet ble det mer og mer interessant å finne svar på hva mennesker i Norge bruker kontanter på i dag, utforske hvilken betydning kontanter har i dagens samfunn og hvorfor staten ønsker å videreføre kontanters eksistens. Vi valgte derfor å jobbe videre med denne problemstillingen:

Hvordan brukes kontanter og hvilken rolle har de i dagens samfunn?

For å kunne svare på problemstillingen har vi delt den inn i forskjellige tema. Bruken av kontanter i dagens samfunn, kontanter som et tvungent betalingsmiddel og økonomisk vinningskriminalitet. Videre har vi tatt for oss tema for tema og belyst kontanters rolle og hvordan de blir brukt innenfor disse forskjellige områdene.

1.3 Avgrensning

Vårt prosjekt tar for seg den samfunnsmessige betydningen av kontanter i dagens samfunn. Vi vil i denne oppgaven ha søkelys på den samfunnsmessige betydningen av bruk av kontanter. Dette innebærer å undersøke bruken av kontanter innenfor lovlydige og ulovlige virksomheter. Hvorfor staten ønsker en videreføring av kontanter og konsekvenser av en eventuell utfasing av kontanter.

1.4 Struktur

Vi har delt inn prosjektet inn i fem deler. Vi starter med en innføring i bakgrunnen for prosjektet, samt en kort presentasjon av oppgavens tema. Det første kapittelet har med bakgrunn i dette, avgrenset studien og begrunnet valget av problemstillingen.

Det andre kapittelet presenterer den teoretiske bakgrunnen for oppgaven. Her presenterer vi teorien vi baserer oppgaven vår på. I dette kapittelet blir kontanters rolle i dagens samfunn belyst før vi går i dybden på hvordan kontanter blir brukt.

I det tredje kapittelet blir den metodiske tilnærmingen i oppgaven presentert. Dette innebærer en presentasjon av den overordnede metoden, og hvilket forskningsdesign som er blitt benyttet i oppgaven. Det vil også bli presentert hvordan innsamling av data er utført og utvalget blir presentert. Feilkilder, reliabilitet og validitet ved oppgaven vil også bli presentert.

I det fjerde kapittelet vil de empiriske funnene i oppgaven bli presentert. Det blir gitt en fremstilling av resultatet av datasettet fra spørreundersøkelsen.

I det femte kapittelet vil resultatet fra empirien bli drøftet opp mot teorien. Vi vil også drøfte resultatene opp mot problemstillingen fra første kapittel.

I det sjette og siste kapittelet vil det være en oppsummerende del. Vi vil i dette kapittelet gi vår konklusjon på problemstillingen som ble presentert i det første kapittelet og vårt svar på forskningsspørsmålet. Her vil vi også gjennomgå svakheter og begrensninger ved prosjektet, samt forslag til videre forskning.

2. Teori

2.1 Pengers bakgrunn, opprinnelse og formål

Det er naturlig å vie plass til pengers bakgrunn, opprinnelse og formål når man ønsker å belyse kontanter sin rolle i dagens samfunn.

2.1.1 Pengers formål

Det vi kjenner som kontanter har eksistert lenge før det vi i dag anerkjenner som penger. Penger har vært et mål på å beregne reell verdi på en gjenstand lenge før det vi bruker kontanter som i dag. Den som var blant de første til å komme med konseptualiseringen av kontanter var William Stanley Jevons gjennom "Money and the Mechanism of Exchange" fra 1876. Kontanter blir framlagt som en forenklet metode for ulempene ved en byttehandel, som før pengers oppstandelse var den måten man gjennomførte en handel på. Disse ulempene ble definert som: "(1) den lave sannsynligheten for sammentreff mellom etterspørrere og tilbydere, (2) graden av kompleksitet i byttehandler som følge av mangel på et mål på verdi, og (3) mangel på muligheten til å kunne dele opp typer goder" (Jevons 1876, s.3).

Tidligere var man avhengig av at to personer ønsket å kvitte seg med og tilegne seg et gode. Man var altså avhengig av en enighet mellom to parter for at det skulle være mulig å gjennomføre en byttehandel, noe som var et uvanlig tilfelle. Det som Jevons (1876, s.3) har beskrevet er en hendelse hvor en jeger har et ønske om å bytte ammunisjon mot forsyninger, men de som har ammunisjonen har allerede har nok forsyninger. Dette gjør byttet mellom disse partene nærmest umulig. Det ble derfor en forenkling i disse prosessene da penger ble innført. Dette fjernet behovet for en dobbel enighet om byttehandel, ettersom at byttehandelen deles opp i to separate betalingsformer; kjøp og salg.

Det er nærmest umulig å vite verdien av et gode uten et mål på verdi. Dersom man har en gitt mengde melk som kan byttes mot et brød, og melk kan byttes mot kjøtt, og kjøtt mot egg, og egg mot kjøtt, har man fortsatt ikke en gitt verdi på hva man får for melken man har. Det blir derfor komplisert med disse prisene i en byttehandel. Dette problemet elimineres ved at man har et mål på verdi. Dette målet på verdi har utviklet seg til å bli kontanter. Man kan bruke kontanter til å eliminere tvilen rundt hva et gode koster. Hvis man sier at melk har en viss verdi i kontanter og mel halvparten av den verdien, har man fjernet tvilen som kommer ved at man ikke har et mål på verdi.

Det som kan komme som et hinder ved å få gjennomført en byttehandel er *manglende mulighet til å dele opp et gode*. Det er ikke noe problem for en baker å dele opp et kilo mel, men dersom en skredder ønsker seg et brød fra bakeren, overstiger frakken skredderen har å tilby bakeren for brødet i verdi. Man kan ikke på samme måte dele opp frakken skredderen har på samme måte som bakeren kan med et kilo mel. I hvert fall ikke uten at verdien av frakken til skredderen blir nedsatt. Derfor behøver man en tydelig byttemekanisme som frakken kan byttes inn i, slik at skredderen kan få tilbake verdien av frakken i andre goder, som for eksempel brød. (Jevons 1876, s.7).

Dette er problem som enkelt blir løst ved at man bruker penger som et klart mål på verdi. Man benytter penger og kontanter som en byttemekanisme. Penger kan anses som et anerkjent gode ettersom man benytter seg dette til å kunne skaffe seg livets nødvendigheter. Dette er noe som alle aktører ønsker å ta imot (Jevons 1876, s.13). Videre trekker Jevons (1876, s.13) fram at alle gjenstander befatter egenskaper som en byttemekanisme og som et mål på verdi. Den viktigste egenskapen penger kan besitte i et samfunn, er i hvor stor grad denne varen eller godet innehar de nevnte egenskapene.

2.1.2 Pengers opprinnelse og bakgrunn

Slik vi kjenner penger i dag, menes å ha opphav i oldtidens Kina. I den vestlige verden har man et primært syn om at mynter som betalingsmiddel hadde oppstandelse i Lydia (vestlige delen av dagens Tyrkia) rundt år 650. f.Kr. (Bordo 2008, s.2). Niall Ferguson (2008, s.24) har argumentert for at Kina ikke tok i bruk mynter før år 221 f.Kr og at vesten da var de første i verden til å bruke mynter som penger. Myntene som ble benyttet i Kina ble i hovedsak produsert i metaller, som jern, tinn og kobber. I Europa ble myntene laget i sølv og gull. Bruk av metaller av lav verdi kan ha vært grunnen til at oppstandelsen til sedler fant sted, mens man i Europa brukte metaller av høyere verdi som gjorde myntene mer reell i forhold til verdien de skulle innfinne. (Ferguson 2008, s.24).

2.1.3 Kontanternes utvikling i den vestlige verden

Kontanter og penger sin evolusjon ble drevet av handel og markedsaktiviteter. Handelsmennene hadde også et annet gode enn det gode de brukte til å gjøre handel med. Dette var et gode som var anerkjent og lett å lagre. Først var det metaller som ble benyttet, etter hvert var det papirsedler som egnet seg best som penger (Menger 1892, s.252). Ved utstedelse av kontanter er

det oftest staten som har monopol, enten gjennom at staten produserer dem selv eller gjennom produksjonslisenser.

Lenge kunne man bytte inn sølv eller gull mot sedler i private banker i Europa. Bankene skjønte at man kunne la det være flere sedler i sirkulasjon enn beholdningen av gull og sølv skulle tilsi. På denne måten påtok man seg stor risiko, men det kunne ende i høy profitt. En som fikk erfart dette var hollenderen Johan Palmstruch. Han etablerte i 1656 den kvasi-statseide banken Stockholms Banco. Når en bank er kvasi-statseid, så går halvparten av profitten til staten. Banken fikk i 1661 godkjenning fra Sverige til å trykke penger som kunne løses inn mot gull eller sølv i banken. Banken utstedte flere sedler enn bankens mengde av sølv og gull tilsa, og endte med å bli begjært konkurs (Rogoff 2016 s.25).

Sveriges Riksbank fikk i 1668 enerett til å utstede sedler. Dette førte til at den Svenske Riksbanken ble verdens første sentralbank (Sverige Riksbank 2018a). Den første sentralbanken i verden oppstod dermed som et resultat av den krisen Palmstuch hadde stelt i stand. Dermed kan man si at Palmstuch etterlot seg en varig arv, ettersom det var etter krisen han hadde stelt i stand med Stockholm Banco at man fikk en grunnleggende forståelse av hvor ustabil et slikt system var.

2.2 Kontanter i dagens samfunn

Kontanter som er i sirkulasjon i Norge har holdt seg stabilt på omtrent 50 milliarder NOK de siste 6-7 årene, men i forhold til BNP og konsum har bruken av kontanter vært nedadgående. Fortsatt er det en stor andel av omsetningen og antall transaksjoner som er kontanter. I dagligvarer blir hele 39% av transaksjonene betalt med kontanter, det er stort sett eldre personer og folk i lavere inntektsgrupper som foretrekker kontanter (Ekelberg, 2013).

Ingrid Solberg Gundersen som er kommunikasjonssjef for NorgesGruppen, har uttalt at omsetningen av kontanter i dagligvareforretninger hadde en nedgang fra 14-17% i 2016 til 11-12% i 2017. Dette viser at det har vært en nedgang i bruken av kontanter på 20% i løpet av et år. For Coop sin del var antall betalinger med kontanter enda lavere, kun 10,9% av den totale omsetningen var kontanter, noe som var en reduksjon på 2% fra 2016 (Blaker, 2018).

Hvis vi ser på tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB), viser dette at den helhetlige verdien på norske kontanter har hatt en nedgang på 4,11% fra 2016 til 2017, og er nå på 48,4 milliarder NOK. Ser vi på tallene helt tilbake fra 2015, har den totale verdien på kontantene som er i sirkulasjon falt med 8,88%. Noe som er en drastisk endring til perioden fra 2008 og til 2015, der mengden kontanter minket med kun 3,67% (SSB, 2017).

Kai Olsen som er professor på Universitetet i Bergen og ved Høgskolen i Molde, har forsket på betalingsvanene til det norske folk de siste årene. Olsen intervjuet 1000 personer gjennom NORSTAT. Her svarte 37% at de aldri brukte kontanter, mens kun 4% brukte mest kontanter. I tillegg svarte 53% av deltakere at de ikke ville benytte kontanter 10 år frem i tid. I 2016 utarbeidet Respons Analyse en spørreundersøkelse for Sparebank1 Gruppen hvor de hadde et representativt utvalg på 1009 individer fra hele landet. Målet for spørreundersøkelsen var å gjøre greie for deltakernes foretrukne betalingsmiddel. Hele 91% av deltakerne valgte å bruke andre betalingsmidler enn kontanter, 75% brukte sjelden eller aldri kontanter, 8% likte best å betale med kontanter og kun 6% foretrakk og alltid betale med kontanter (Olsen, 2017).

2.2.1 Kontanter i Sverige

Alle de nordiske landene har kommet godt i gang med utfasingen av kontanter som et betalingsmiddel. Selv om Norge er kommet på god vei til å bli et kontantløst samfunn, har Sverige kommet et lite stykke lenger. Både Norge og Sverige har hatt en sammenlignbar utvikling de siste årene, men det er en ting der Sverige skiller seg ut.

I Sverige har man fjernet loven om kontanter som tvungent betalingsmiddel, og på grunn av dette har det blitt vesentlig reduksjon i utstedte kontanter. Som følge av fjerningen av loven om tvungent betalingsmiddel har mange butikker og andre bedrifter valgt å ikke ta imot kontanter og bruker kun elektroniske betalingstjenester. Rogoff fremhever i sin analyse at Sverige kan være fritt for kontanter innen 2030. Tatt i betraktning at fortsatt ca. 20% av alle transaksjoner er med kontanter, er verdien riktignok kun 5-7% av alle transaksjonene som blir gjort (Rogoff, 2016).

Sveriges Riksbank har studert den svenske befolkningens betalingsvaner over en lengre periode, og ved hjelp av antall uttak, verdien på uttakene og antall minibanker har de fått en god pekepinn på landets bruk av kontanter. Sammenliknet med Norge er også Sveriges bruk av kontanter avtagende, mens antall betalingsterminaler og elektroniske transaksjoner bare øker.

Undersøkelsen som ble utført av Sveriges Riksbank i 2016 viser at kontanters rolle som

betalingsmiddel bare blir mindre og mindre uavhengig av hva som er verdien på transaksjonene (Rogoff, 2016).

2.2.2 Loven om tvungent betalingsmiddel

I lovforarbeidet Ot.prp 97 (2018-2019) lov om Norges Bank og pengevesenet mv.

(sentralbankloven) foreslår utvalget å videreføre bestemmelsene om at Norges Bank fortsatt skal ha enerett til å utstede mynter og pengesedler, og at mynter og pengesedler fortsatt skal være tvungne betalingsmidler. Utvalget er satt ned av Regjeringen. I dette utvalget var det blant annet samfunnsøkonomer, professorer, høyesterettsdommer og juridiske direktører. Utvalgets jobb var å legge fram lovforslag til ny gjeldende lov. Bakgrunnen for at utvalget ønsker at mynter og sedler fortsatt skal være et tvungent betalingsmiddel er at det gir en forutsigbar og rettslig sikker måte å gjennomføre et frigjørende oppgjør hvor annet ikke er avtalt.

Videre ser ikke utvalget noen gode alternativer som tvungne betalingsmiddel utenom mynter og sedler. Kontanter er fremdeles vanlig i bruk for personer som ikke har betalingskort eller ikke har tilgang til konto. Utvalget mener videre at kontanter har en viktig funksjon som beredskap i betalingsformidlingen, og at det også ivaretar personvern ved at betalingene ikke kan spores slik som elektroniske betalinger kan. De anser ikke det som en aktuell problemstilling i dag at det kan etableres digitale betalingsmiddel. På bakgrunn av dette så ønsker utvalget å videreføre sentralbankloven § 14 til ny lov ved § 3-5 første ledd. Dette ble også vedtatt og ny lov ble tredd i kraft ved Lov om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) 01.07.2019. (Regjeringen, 2018)

Av Ot.prp 97 L ved Lov om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) så velger Finansdepartementet å slutte seg til utvalgets forslag om å videreføre Norges Banks sedler og mynter som tvungent betalingsmiddel i Norge, og at man i et oppgjør ikke behøver å ta imot mer enn 25 mynter av hver enhet i en betaling av sentralbankloven § 3-5 første ledd. Norges Banks hovedstyre uttalte seg i forarbeidene til loven gjennom Ot.prp 97 uttalte slik: *«Kontanter er fordringer på Norges Bank og står derfor i en særstilling som sikkert betalingsmiddel. De kan benyttes av alle uavhengig av kontohold og spesielle betalingsinstrumenter eller tekniske løsninger, de gir umiddelbart oppgjør og er uten kredittrisiko. Dersom det i fremtiden blir aktuelt med andre typer allment tilgjengelig sentralbankpenger enn sedler og mynter, bør bestemmelsen vurderes endret slik at de også omfattes.»* (Regjeringen, 2018)

Forskjellige aktuelle foreninger og departement får i lovforarbeid anledning til å komme med uttalelser om forslag gjort av utvalget.

Revisorforeningen sin uttalelse i Ot.prp 97 L uttaler derimot at tiden for å fjerne lovkravet om at Norges Banks sedler og mynter som tvungent betalingsmiddel er modent. De uttaler videre at behovet for trygge og effektive betalinger og det å vanskeliggjøre hvitvasking, skatteunndragelser og annen økonomisk vinningskriminalitet, tilsier at privatpersoner og næringsdrivende burde ha en generell adgang til å kreve betaling over bank. Enten ved betalingskort eller andre elektroniske betalingsløsninger som for eksempel bankoverføring eller vipps. Revisorforeningen mener videre at utvalgets vektlegging i forarbeidet av kontanter som viktige for personer, som av ulike grunner ikke har tilgang til enten betalingskort eller konto, eller funksjonen kontantene skal ha som betalingsformidling under økonomisk krise, ikke som et tungtveiende nok argument for at sedler og mynter bør være tvungne betalingsmidler. (Regjeringen, 2018)

I Ot.prp 97 L slutter Justis- og beredskapsdepartementet seg også til utvalgets vurdering av at sedler og mynter fortsatt skal brukes som tvungent betalingsmiddel. Datatilsynet uttaler at frem til et alternativ med elektroniske sentralbankpenger eventuelt er på plass, burde mynter og sedler være et tvungent betalingsmiddel i Norge. (Regjeringen, 2018)

I et brev som Dinside.no fikk tilgang til, skriver sentralbanksjef Øystein Olsen og direktøren for sentralbanken Torbjørn Hægeland til Finansdepartementet at de mener publikum bør ha reell mulighet til å velge mellom kontanter og bankkontopenger ettersom dette bidrar til konkurranse. Dette gir brukerne mulighet til å velge det som de ut ifra sine preferanser ønsker å bruke i den aktuelle situasjonen. Kontanter gir et umiddelbart og et endelig oppgjør uten å være avhengig av en tredjepart eller elektroniske systemer, og er enkelt for alle å bruke. De har med andre ord noen egenskaper bankkontopenger ikke har. (Dinside.no, 2018)

I Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) § 38 tredje ledd står det at en forbruker alltid har rett til å foreta oppgjør med tvungne betalingsmidler hos betalingsmottakeren. Av Ot. prp nr.41 (1998-1999) om lov om finansavtaler går det også fram at departementet viser til punkt 8.8.4.2, hvor tredje ledd skal gi en forbruker rett til å kunne betale kontant dersom det er ønskelig. Knytter fordringen seg til mottakerens forretningsvirksomhet, vil

det være forretningsstedet som er betalingsstedet i denne sammenheng jf. gjeldsbrevloven § 3 første ledd. (Lovdata, 2020)

Forståelsen av sentralbankloven § 3-5 som en deklarasjonsbestemmelse, som kun gir rett til kontant oppgjør der annet ikke er avtalt, har en bred forankring i internasjonal praksis og i den juridiske teorien, og er gjentatt tydelig i forarbeidene til sentralbankloven. Gjeldende rett er klar, og avvikende oppfatninger kan ikke skyldes noe annet enn at man ikke har satt seg inn i hva «tvungent betalingsmiddel» egentlig betyr (Marthinussen, 2019).

2.2.3 Bedrifter som ikke tar imot kontanter

Det er i dag bedrifter som beveger seg på det som forbrukerrådet mener er på kanten av loven. Dette er bedrifter som ikke tar imot kontanter. Eksempler på disse er Cutters, Elkjøp og Nordic Choice Hotels. Et annet eksempel er hoteller som kjeden Citybox har innført i Norge. Dette er såkalte «helautomatiske» hoteller hvor man bestiller rom via telefon eller på internett. Man legger inn et kredittkort som garanti for bestillingen og kan som regel avbestille 24 timer i forveien. Etter avbestillingsretten utløper, fram til innsjekk, kan man ikke reise tvil om at det gjelder en bindende betalingsforpliktelse, og det er derfor ikke anledning for forbrukeren å betale kontant ved innsjekk (Marthinussen, 2019).

Elkjøp har vært utsatt for mye kritikk i pressen, blant annet med påstander fra direktøren for kontante betalingsmidler i Norges Bank og en fagdirektør i Forbrukerrådet at bedriften bryter loven, ettersom at kontanter er et tvungent betalingsmiddel i Norge. Da saken ble fremmet politisk i spørretimen på Stortinget svarte ansvarlig statsråd mer forsiktig, selv om også statsråden la til grunn en generell rett om å handle med kontanter. Finansministeren uttalte først at «det følger av Finansavtaleloven § 38 tredje ledd at en forbruker alltid har rett til å foreta oppgjør med tvungne betalingsmidler hos betalingsmottakeren». (Marthinussen, 2019).

Det kan synes som om ansvarlig statsråd mente problemet først og fremst var om man kun kan kreve å få betale på en bedrifts hovedkontor, ettersom det som problematiseres, er «tolknings spørsmål», som «hva som ligger i ‘hos betalingsmottakeren’». Statsråden uttalte også at «utgangspunktet fortsatt bør være at forbrukere skal ha rett til å betale med kontanter, og at det kan være behov for å styrke denne retten i visse situasjoner».

Slik kritikk Elkjøp ble utsatt for vil lett kunne være et hinder mot at mindre bedrifter, idrettslag og andre som av forskjellige grunner skulle ønske å benytte kontantfrie salgsløsninger, ikke tør å gjennomføre slike løsninger. Slik legger den feilaktige oppfatningen av någjeldende regulering hindringer for kontantfrie løsninger som egentlig holder seg godt innenfor gjeldende lovverk (Marthinussen, 2019).

Nordic Choice Hotels som driver de tre forskjellige hotellkjedene Comfort Hotel, Quality Hotel og Clarion Hotel gjorde størstedelen av sine hotell kontantfrie i første kvartal 2018. Bakgrunnen for at de ønsket å gjøre hotellene kontantfrie var å gjøre hotellene til en sikrere arbeidsplass, fordi de mener det minsker risikoen for ran og motvirker kriminell virksomhet (Nordic Choice, 2018).

2.3 Svart økonomi

Det at kontanter kan brukes som et anonymt betalingsmiddel, vil hjelpe kriminelle som ønsker å utføre transaksjoner under radaren. Muligheten man har til å gjennomføre store transaksjoner anonymt, gjør det enklere å gjennomføre kriminelle aktiviteter fordi slike transaksjoner er vanskelig å kontrollere. Slik svart økonomi vil være et samfunnsmessig og økonomisk problem av flere grunner; staten vil tape skatteinntekter, noe som videre vil føre til et lavere velferdsnivå, pga. nedgang i offentlige goder. I tillegg vil aktører som opererer med svarte penger få en konkurransemessig fordel over aktørene som opererer etter loven. Kriminalitet er utelukkende en negativ belastning for innbyggerne, som forårsaker store kostnader for samfunnet (Økokrim 2015).

Studier gjort av Wright mfl. (2014) og Senator mfl. (1995) indikerer at det foretrekkes bruk av kontanter ved hvitvasking og andre former for økonomisk kriminalitet, og at det er sterke sammenhenger mellom slik kriminalitet og store transaksjoner gjennomført i kontanter. Ved å fase ut kontanter fra dagens samfunn, vil det føre til flere positive konsekvenser.

Vi setter vårt fokus hovedsakelig på påvirkningen utfasingen vil ha på kriminalitet. En slik utfasing vil kunne bekjempe kriminalitet som narkotikahandel, hvitvasking, korrupsjon, terrorfinansiering, arbeidslivskriminalitet, prostitusjon og menneskehandel, skatteunndragelse etc. Her skal vi ta for oss de kriminelle aktivitetene som er mest aktuelle for kriminaliteten som foregår i Norge.

2.3.1 Skatteunndragelse

Skatteunndragelse utføres ofte opportunistisk av ellers lovlydige personer for å unnsnippe statlige rapporteringskrav og reguleringer. Undersøkelser tyder på at disse individene ser på sine egne skatteunndragelser som moralsk galt, men ser på lover og reguleringer satt av staten som lite mottakelige dersom de ikke hevdes på en simpel måte (Morse mfl. 2009). Det finnes også konkrete bevis for at skattebetalere vil med høyere sannsynlighet unnvike å betale skatt dersom de tror at deres likemenn gjør det samme (Richardson & Sawyer 2001).

En undersøkelse som ble omtalt i Økokrims «Trusselvurdering: økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet» for 2015-2016, gjort av Infact, viser at nærmest 30% av Norges innbyggere mener det er akseptabelt å ta i bruk svart arbeid i huset. 22% av disse 30% hadde selv benyttet seg av slik arbeidskraft i hjemmet.

Norsk Senter for Forskningsdata presenterte resultatene fra en undersøkelse som ble utført i 2004. Her viste dataene at 28% av norske forbrukere hadde betalt for svarte varer eller tjenester for å unnlate å betale for skatt. Norske forbrukere havnet dermed på sjetteplass av 17 europeiske land som besvarte undersøkelsen. Danmark og Sverige havnet henholdsvis på første- og femteplass med 36% og 30% (Mykkeltvedt 2006).

Det frembringes et horisontalt likhetsproblem når skatt blir unndratt. *Horisontal likhet* er tanken om at folk i samme økonomisk situasjon skal betale like mye skatt (Elkins 2006, s. 43). Dersom noen betaler mindre skatt enn det inntekten tilsier, må andre lovlydige borgere med lik inntekt betale mer skatt. Det samme gjelder bedrifter som utnytter kontantbetalinger for å unngå skatt. De vil få en uberettiget konkurransemessig fordel ovenfor lovlydige bedrifter.

Skatteverket i Sverige regnet i 2008 Sveriges skattegap til å ligge rundt 10% av utregnet skatt, eller 5% av landets BNP (Skatteverket 2008). Denne prosentandelen vil i dag ligge på 241,7 milliarder SEK (5% av BNP i Sverige i 2018 på 4 834 milliarder SEK). Det har ikke blitt regnet ut omfanget på skattegapet i Norge, så vi bruker derfor Sveriges estimat på feltet. Økokrim (2015, s.18) anslår med bakgrunn i dataene fra Skatteverket i Sverige at det norske skattegapet ligger på 5% av BNP. Det utgjør 176,8 milliarder NOK (5% av Norges BNP i 2018 på 3 536 milliarder NOK). Tallene for BNP er hentet fra SCB og SSB (Statistiska Centralbyrån og Statistisk Sentralbyrå).

Deler av skattegapet er forårsaket av skatteparadisener som Sveits, Bahamas, Panama etc. (jf. *Paradise Papers* og *Panama Papers*). Total økonomisk rikdom som er plassert i skatteparadisener ble beregnet av Zucman (2015) som ble vist til av Konovalova mfl. (2017, s. 74). Her ble det beregnet til at det er totalt 7,6 billioner dollar (inkludert bankkontoer, obligasjoner og aksjer), noe som tilsvarte 8% av verdens økonomiske rikdom på 95 billioner dollar. Videre beregnet Zucman (2015) den årlige skatteinntekten som ble tapt pga. skatteparadisener til å ligge på minst 200 milliarder dollar globalt. Likevel tilsvarer disse beløpene en liten del av det totale beløpet gitt av skatteunndragelsene. Det trekkes frem av Rogoff (2016, s. 66) at det også blir transportert kontantfylte vesker som utgjør store mengder verdier inn og ut av land, også når det gjelder utenlandske skatteparadisener.

2.3.2 Hvitvasking

De aller fleste former for kriminalitet er forbundet med penger; både når det kommer til å finansiere kriminelle aktiviteter og som avkastning fra disse aktivitetene. Vanligvis blir slike aktiviteter ansett som vinningskriminalitet, hvor målet er å danne økonomisk utbytte, noe som er hovedmotivet til narkotikahandel, etc. For å kunne bruke eller investere disse pengene som blir anskaffet på ulovlig vis, vil forbrytere vaske de skitne pengene. Dette gjøres ved å innføre pengene i lovlige deler av pengevesenet, vanligvis som forfalsket fortjeneste i ellers lovlige firmaer (Økokrim 2015).

Denne innføringen av illegalt ervervet utbytte blir kalt for *hvitvasking*, og er viktig for kriminelle aktiviteter. Mengden av hvitvasking er stor på internasjonal basis. UNODC (FNs kontor for narkotika og kriminalitet) beregnet illegal profitt til å ligge på om lag 2,1 billioner dollar i 2011, noe som tilsvarte 3,6% av den globale BNP i 2009. Det ble beregnet at 1,6 av 2,1 billioner dollar (2,7% av globale BNP) ble hvitvasket. Disse tallene inkluderer ikke skatteunndragelse og korrupsjon, de viser bare den pengestrømmen som er direkte relatert til kriminelle forbrytelser (UNODC 2011, s. 5). Disse anslagene må tas med en klype salt, siden de kan være feilberegnet i aller høyeste grad. Likevel er faktum at hvitvasking skjer i store dimensjoner, uansett om estimatene ikke er presise.

Fortjenesten som kommer fra kriminelle aktiviteter, er som oftest i form av kontanter. Den vanligste metoden for å få disse pengene til å fremstå som lovlige, er å plassere kontantene i legitime bedrifter (f.eks. restauranter), deretter få de til å se ut som lovlige penger ved å bokføre dobbelt. Ulovlig kontanter kan også legitimeres ved at de blir satt inn på bankkontoer i små

beløp (*smurfing*), bli brukt til å betale for eiendom og andre varige verdier, eller smugles fysisk i vesker eller via posten etc. (Schneider 2015, s. 7).

Europol beskrev hvitvasking som en strukturert og kalkulert aktivitet som ekspanderte i utbredelse globalt. Økokrim informerte at penger fortsatt blir hvitvasket i Norge ved at kontanter blir smuglet ut av landet, estimert til en verdi rundt to til tre milliarder kroner hvert år. Tollvesenet opplyste at det returneres mellom åtte til tolv milliarder kroner i form av kontanter, fra utenlandske banker som det kan gjøres rede for. (Økokrim 2015, s. 17).

Poenget med hvitvasking er å fjerne sammenhengen mellom forbrytelsen og pengene, deretter tilbakeføre pengene til den kriminelle på et vis som hindrer at forbryteren blir linket til forbrytelsen. Kontanter egner seg godt til dette motivet, siden kontanttransaksjoner ikke etterlater spor som kan vise til personene som sitter i besittelse av pengene, eller vise til hvor pengene kommer fra. Det vil ikke være nødvendig å vaske pengene dersom man handler og konsumerer ved bruk av kontanter. Sannsynligheten er stor for at pengemengder blir oppbevart i kontanter, da en fjerdedel av illegale flyt av penger aldri blir hvitvasket (UNODC 2011, s. 127).

Europol (2015) skriver at kontanter i seg selv ikke er en form for hvitvasking av kriminelt anskaffet penger eller en illegal vare; det er snarere en betalingsmetode som på lovlig vis legger til rette for forbrytere å sette illegal ervervet utbytte inn i den legale økonomien. I en slik operasjon vil det å bruke kontanter gi en mye lavere risiko for å bli iaktatt, enn når man bruker andre betalingsmetoder (Europol 2015, s. 9). Det kan sies at sedler av høy verdi har en spesifikk rolle. Høyvalørssedler foretrekkes ved bruk av store kontantvolum, eller når det er høy fare for å bli tatt. En million euro i 500-sedler tilsvarer kun 2000 sedler og veier 2,2 kg. Til sammenligning, utgjør en million euro i 50-sedler hele 20 000 sedler og veier 22 kg (Europol 2015, s. 20). Høyvalørseddelenes rolle blir dermed viktig når det kommer til hvitvasking og transportering av kontanter.

2.3.3 Narkotikahandel

Den aller største profitten fra global organisert kriminalitet kommer fra illegalt salg og produksjon av narkotika. De årlige profittene er blitt beregnet av UNODC til å utgjøre rundt 0,4% til 0,6% av internasjonal BNP, noe som tilsvarer om lag 300-450 milliarder dollar. Over tre fjerdedeler av kjøp av narkotika foregår i de europeiske og nordamerikanske markedene, som

fører til at eurosedlene og dollarsedlene blir en essensiell tilrettelegger av den illegale narkotikahandelen og frakt av kriminelle inntekter over landegrensene (Sands 2016, s. 18). Når det kommer til Norge så ble verdien av narkotikaforbruket estimert til å være på rundt 1,8 milliarder kroner i 2008, med et utbytte som er estimert til 920 millioner kroner (Evensen 2011, s. 4)

Narkotikamarkedet styres stort sett av kontanter, da utbyttet fra narkotikahandelen er estimert til å være 80% i kontanter (Schneider 2015, s. 15). Dette fører til at store mengder kontanter blir samlet raskt, noe som igjen fører til at bevaring og frakt av profitten fra narkotikavirksomhet er en viktig faktor for individer som vil holde disse pengene skjult for staten. Typisk for USA er at kontanter blir fraktet fra narkotikahandel til større byer hvor kontantene oppregnes, veksles til høyvalørssedler, vakumpakkes og deretter skjules i transportmidler, uoppdaget av staten og politiet (FATF 2015, s. 38). Det amerikanske tollvesenet erkjenner at majoriteten av utbyttet fra narkotikamarkedet transporteres i kontanter, og det er beregnet at hvert år blir 20 til 30 millioner dollar krysset over grensen mellom USA og Mexico (Zill & Bergman 2012).

På grunn av at de store beløpene innen narkotikavirksomheten, har høyvalørssedler en sentral rolle for virksomheten, da sedlene muliggjør det å smugle og lagre store verdier med lave kostnader og lav risiko for å bli tatt. Ingen pålitelige estimater eksisterer for kontantens spesifikke rolle og omfang av bruk, men det er mulig å bruke data fra beslag som indikatorer (Sands 2016, s. 19). Myndigheters økning av overvåking og undersøkning av betalingssystemene, er en faktor for hvorfor smugling av kontanter er den fremgangsmåten som forekommer oftest for å distribuere profitten gjennom kjedene i den globale narkotikavirksomheten. Denne økte opereringen av kontanter forklarer til en viss grad økningen i antall og størrelse av beslag som er gjort i Europa og USA (OAS 2013, s. 56).

Den landskjente Jensen-saken nøstet også opp store kontantbeløp. Eks-politioverbetjent Eirik Jensen satte inn over en million kroner på sine kontoer, og foretok kontantkjøp av like store beløp. Spesialenheten for politisaker hevder at Jensen har minst mottatt hele 2,1 millioner kroner i form av kontanter fra Gjermund Cappelen (Zondag mfl. 2017).

Ekspertene innen finansiell kriminalitet, Grant (2004) og La Vanguardia (2010) mener det har oppstått en trend hvor euro foretrekkes fremfor dollar i narkotikavirksomhet på grunn av de høye verdiene på sedlene som euroen tilbyr (Sands 2016, s. 20). Euroen, og særlig 500-euroeddelen

har blitt en viktig valuta for narkotikavirksomheten (UNODC 2010, s. 86). Noe som er oppsiktsvekkende er at FATF (*Financial Action Task Force*), som ble grunnlagt i 1989 for å nedkjempe hvitvasking, anbefalte så tidlig som i 2005 at land bør vurdere å fjerne høyvalørssedler fra økonomien (Europol 2015, s. 20).

2.3.4 Terrorfinansiering

I motsetning til økonomisk vinningskriminalitet, frembringer ikke terrorisme profitter direkte, da pengeflyten hovedsakelig handler om å kunne finansiere terrororganisasjonen og handlingene de utfører. Penger er et motiv for terrorister: en al-Qaida operativ påpekte at det er to ting som trengs for å gjennomføre Jihad: seg selv og penger (Roth mfl. 2004, s. 17). Terrorister prefererer betalingsmetoder som (1) ikke tiltrekker oppsikt pga. størrelsen, (2) vanskelig å få rede på, (3) er praktisk for betalingskilden, (4) simpel og trenger ikke bruk av avansert teknologi, (5) forekommer ingen dyre gebyrer og, (6) er raske (Freeman & Ruehsen, 2013). Dermed blir kontanter en preferabel betalingsmekanisme for terrororganisasjoner som følge av dens egenskaper.

Det som er felles for alle de største terrororganisasjonene, er at narkotikavirksomhet, bortføring og utpressing er viktige inntektskilder for organisasjonene. Disse handlingene blir hovedsakelig operert med kontanter (Zehorai, 2017).

En pengeoverføring til terrorympatisører kan bli gjort ved å overføre pengene til bankkontoer andre steder, som deretter blir smuglet i terrororganisasjonens territorier som kontanter. For eksempel ble en kvinne i Storbritannia dømt i 2014 for å få en venninne til å transportere 20 000 euro (førte 500-sedler) gjemt på kroppen sin til Tyrkia, dette for å kunne betale for ektemannens Jihad. Terrorhandlingen var planlagt av IS i Syria (HM Treasury & Home Office 2015, s. 95).

Utfasing av kontanter kan være med på å bekjempe og vanskeliggjøre terror, men i forhold til omfanget av kontanter i flyt internasjonalt og størrelsen av andre illegale handlinger, framstår terror som en liten faktor. Det kan argumenteres for at ethvert tiltak som vanskeliggjør aktivitetene for en terrorist bør være verdt å vurdere. Terrororganisasjoner får som nevnt store deler av sine profitter fra andre kriminelle handlinger, som f.eks. narkotikavirksomhet. Hvis disse virksomhetene får en negativ påvirkning fra utfasing av kontanter, vil det også påvirke en terrororganisasjons finansielle kapasitet. Den europeiske sentralbanken (ECB) stanset utstedelsen

av 500-eurosedler i 2016, med ønske om å redusere seddelens bruk innen terrorfinansiering som en av driverne for beslutningen (ECB, 2016).

2.3.5 Avsluttende om svart økonomi

Hvilken påvirkning vil en eventuell utfasing av kontanter ha for den svarte økonomien? En rapport gjort av EY (Ernst Young) deler den svarte økonomien i to: (1) en del hvor utfasing vil redusere størrelsen direkte, og (2) en del hvor effekten vil være indirekte. Kontanttransaksjoner etterlater ikke spor, så det er enkelt å forsømme å rapportere dem. Dermed kan kontanter være grunnen til skatteunndragelse, da de kan motivere til å forsømme rapportering. Dette er den passive delen, da bare den ene konsumenten drar nytte av skatteunndragelsen. Mest sannsynlig vil det å kvitte seg av med kontanter kunne redusere denne delen, da den i høyeste grad skyldes av kontanter (EY & Mastercard 2016, s. 2).

Rapporten beskriver resten av den svarte økonomien som en aktiv del. Her påvirker ikke kontanter om transaksjonen rapporteres, men partenes gjensidige ønske om å unnlate å betale skatt eller kjøp og salg av ulovlige tjenester og varer. Likevel blir kontanter preferert for å holde transaksjonen anonym. Betalingsmetoden er ikke kilden til de illegale aktivitetene, men et resultat av det. En utfasing av kontanter vil ikke ha like stor reduserende effekt på denne delen (EY & Mastercard 2016, s. 2).

Hvis en utfasing av kontanter vil redusere skattegapet med noen få prosentpoeng, vil det bety en solid potensiell økning i skatteinntekter. Ved kun å benytte digitale betalingsmidler, vil tilnærmet alle transaksjoner kunne bli skattlagt. Kenneth Rogoff (2016) forteller at ved å fjerne kontanter av høy valør, vil man kunne minske skatteunndragelsen med 5-10% (Bjørnstad 2017). Tar vi utgangspunkt i estimatet, vil en reduksjon på 7,5% av skattegapet tilsvare 13,26 milliarder kroner i Norge, basert på et skattegap lik 5% av BNP.

Likevel er ikke digitale betalingsmetoder alltid tilretteleggende for skatteinnkreving, noe kryptovalutaer er et eksempel på. Kjennetegnet ved kryptovalutaene er at de er anonyme og ikke regulert (Slemrod 2016, s. 63). Derfor kan det sies at kryptovalutaene har de samme egenskapene som skatteparadisene: profittene er ikke skattlagt og aktørene forblir anonyme (Marian 2013, s. 39).

Kontanter blir brukt av kriminelle fordi det er enkelt å skjule aktiviteten. Selv om de vil finne nye metoder å bruke, vil likevel utfasing av kontanter gjøre det vanskeligere for dem. Utfasing av høyvalørssedler vil hemme terroristnettverket og andre kriminelle nettverk. Det vil også være enklere å oppdage og etterforske transaksjoner. Utfasing av høyvalørssedler vil ikke ha en påvirkning på lovlige transaksjoner. Derimot vil ulovlige transaksjoner som fremstår som lovlige kunne reduseres. Europakommisjonen argumenterer for dette i forslaget for kontantrestriksjoner (European Commission 2017).

Det er ikke enkelt å estimere størrelsen av effekten en eventuell utfasing av kontanter vil ha på svarte økonomien. Jo større svarte økonomien er, jo mer kontanter blir benyttet beregnet Hassan og Schneider (2016), og Williams og Schneider (2013). Kontanter alene er ikke en valid indikator på størrelsen til den svarte økonomien, da land som Tyskland og Østerrike benytter store mengder kontanter, men har relativt lite svart økonomi i landet (Mai 2016, s. 7).

I Norge og Sverige blir kontanter benyttet i liten grad, men landene har en gjennomsnittlig størrelse på svart økonomi, i forhold til resten av verden. Land som Italia og Spania har høy kontantbruk og stor svart økonomi, og land som Nederland og Frankrike har lav kontantbruk og liten svart økonomi. Disse sprikende tilfellene er argument for at kontanter vanligvis ikke er årsaken for handlingene innen svart økonomi (Mai 2016). Likevel er det tenkelig at en utfasing vil kunne minske omfanget på denne illegale økonomien.

2.4 Ulemper ved utfasing av kontanter

2.4.1 Sikkerhetsnett

Det er liten tvil om at det har blitt enklere å betale for seg i dag. Før i tiden måtte man gjerne ha det eksakte beløpet i kontanter på seg for å kunne betale for en vare eller tjeneste. Nå har man som regel alltid mulighet til å betale for seg enten med bankkort, mobil eller vipps osv. Dersom man ikke har tilstrekkelig på konto har man som regel mulighet benytte seg av ulike betalingsutsettelsesplattformer som Klarna og Santander (Olsen, 2019).

Selv om måten man betaler for seg har blitt mye enklere er det fortsatt noen usikkerhetsmomenter ved å avskaffe kontanter helt. Dagens betalingsløsninger som kort og mobilbetaling er begge avhengig av dekning fra banken eller internett. Dette kan føre til store problemer hvis banken, mobilnettverk og datatrafikk er nede og uten dekning. Hvis dette

vedvarer over en lengre periode, kan man se for seg krisescenarioer hvis man allerede har avskaffet kontanter. Da vil plutselig mulighetene for å betale for seg bli svært vanskelige og utfordrende. Dette fører til en sårbarhet som kan være veldig dramatisk. DNB har hatt sine problemer med nettbanken, og selv om betalingsdelen har fungert har flere politikere advart om at det er farlig å bli for avhengig av datamaskinene. Politikerne ønsker derfor å ha kontanter som et sikkerhetsnett (Olsen 2019).

Dersom strømmen forsvant over en lengre periode ville vi være sjanseløse. Økonomien vil falle fra hverandre og samfunnet vil leve på sparebluss. Det vil hjelpe lite at man står utenfor dagligvarebutikken med kontanter. Den elektriske døren vil ikke gå opp, og når man først kommer seg inn i butikken vil ikke en eneste vare være priset og kasseapparatet vil ikke fungere. Selv om det var kun internett som hadde forsvunnet, ville ikke kontantene hjulpet oss stort. Man kunne brukt de kontantene man allerede har, men det ville blitt problematisk å ta ut penger siden minibankene vil være uten dekning. Det ville også vært vanskelig å dele ut penger til folket, siden alle systemene ville vært nede. (Olsen 2019).

Norges Bank og flere politikere mener at vi må ha kontanter som et sikkerhetsnett, men det å etablere et system der man kan lagre og distribuere kontanter i en krisesituasjon uten strøm og internett vil være vanskelig. Andre aktører mener derimot at i stedet for å ha kontanter bare som et sikkerhetsnett, bør man heller gjøre de nye løsningene vi har mer robuste. Dette kan man gjøre ved å innføre tjenester som er skybaserte, slik at langvarig nedetid i banken/mobilnettverk blir tilnærmet problemfritt. Faren med å gjøre det på denne måten er at man blir mer sårbar for cyberkriminalitet (Olsen 2017).

2.4.2 Alternativer til kontanter

Penger fungerer som et mål på verdi og som en byttemekanisme. Hvis kontanter blir utfaset må man se på hvilke andre betalingsmidler som vi allerede har og som har de samme egenskapene som kontanter. For dersom noe skulle skje med de digitale betalingsmidlene vi har i dag, må vi se på hvilke andre betalingsmidler som kan bli brukt som et eventuelt sikkerhetsnett (Kjos 2019).

Gull

Gull har fungert som et betalingsmiddel i over 2000 år. Det er riktignok ikke så vanlig å betale med gull i dag, men gull har alltid hatt en stor verdi og er et trygt betalingsmiddel. Gull er av god kvalitet, flyttbart og delelig. Gull er relativt sjeldent, noe er både positivt og negativt. Det

positive er at gull holder seg i verdi, det negative er at det kan bli høyere etterspørsel enn det markedet kan tilby. Dette kan føre til at ikke alle som ønsker å bruke gull som betalingsmiddel, har mulighet til det. Sammenliknet med kontanter kan også gull benyttes anonymt og akkurat dette er det mange som verdsetter med kontanter som fysisk betalingsmiddel. Gull fungerer fint som en verdi oppbevarer og kan også tilby anonymitet, men som et reelt alternativ til kontanter kan bli vanskelig i praksis. For eksempel ved en tur i dagligvarebutikken kan det vanskelig å bruke gull til å betale for seg (Kjos 2019)

Kryptovaluta

Kryptovalutaer som Bitcoin og Ethereum, samt andre nåværende eller fremtidige kryptovalutaer kan fungere som et mål på verdi og som en byttemekanisme, og kan være en erstatning for kontanter. Kryptovalutaer bruker en teknologi som kalles «blokkjede». Denne teknologien forbinder de fleste med Bitcoin, og selv disse to definitivt henger sammen er det viktig å holde de adskilt. En blokkjede er en digital transaksjonshovedbok, og man kan sammenlikne det med et enormt Excel-ark. Her vil alle transaksjoner som noensinne har forekommet på den aktuelle kjeden bli registrert og godkjent. Formålet med en blokkjede er at man skal ha en offentlig og desentralisert transaksjonshovedbok, som ikke er avhengig av tillit til en mellommann for å fullføre en betaling.

Ved tradisjonelle betalinger med bankkort må man gå gjennom en bank eller en annen betalingsleverandør for å fullføre en transaksjon. Fordelen med blokkjede teknologien at man ikke må ha tillit til en person eller finansinstitusjon, man må kun ha tillit til matematikken og kryptografien som er knyttet til blokkjede-teknologien. Man vil også være mindre sårbare for cyberkriminalitet, siden transaksjonene som blir gjennomført er desentralisert (Guldahl, 2018).

Verdien på kryptovalutaer er veldig variabel, en kryptovaluta kan ha voldsom vekst en periode, men kan også falle i verdi, som for eksempel Bitcoin. Derfor oppfyller ikke kryptovalutaer kravet om en stabil verdi som er nødvendig for å fungere som en verdi-oppbevarer. Mange argumenterer for at transaksjoner via kryptovaluta er anonymt, men alle transaksjoner blir lagret i blokkjeden, så myndighetene kan analysere og inspisere dem. Kryptovalutaer kan ikke tilby samme anonymitet som kontanter kan, men den kan tilby pseudonymitet (Kjos, 2019).

Digitale sentralbankpenger

Digitale sentralbankpenger (DSP) er et alternativ til kontanter nå som det fysiske betalingsmiddelets rolle blir bare mindre og mindre. I Sverige har riksbanken kommet langt med DSP med utviklingen av e-krona, i Norge er vi helt i startfasen av konseptet, mens i Danmark har man konkludert med at man ikke vil satse på DSP. DSP går ut på at man har en konto der man kan lagre verdier og prosessere transaksjoner sentralt. Dette er en verdibasert modell der man lagrer verdier lokalt, for eksempel ved et forhåndsbetalt kort eller via en app. DSP er nok det nærmeste man kommer en arvtager til kontanter dersom man får utviklet det på en riktig måte. Det vil fungere godt til å oppbevare verdi og målet er at det kan brukes som et sikkerhetsnett i krisesituasjoner. (Kjos, 2019).

2.4.3 Negative renter

Hvis det skulle bli en utfasing av kontanter en gang i fremtiden ville banker og finansinstitusjoner hatt monopol på penger, siden man aldri kunne tatt ut pengene man har på konto. Bankene taper mye penger på kontanter, og de ønsker helst at man avskaffer dette. Slik som det er i dag, får man renter av banken for innskudd, men hvis det blir sånn at man ikke kan ta ut pengene man har i banken, hvorfor skal da banken betale renter til deg for å disponere dine penger? Negative renter blir raskt veldig vanlig hos bankene, og man vil da måtte betale for å ha penger i banken (Kjos 2019).

I etterkant av finanskrisen i 2008 var det relativt lite investeringsaktivitet, noe som medførte liten prisstigning og renter som allerede var presset ned mot null, satte sentralbanker styringsrenten marginalt i underkant av null. Ved en utfasing av kontanter kan dette medføre at effektive negative nominelle renter blir aktuelt igjen. I følge Rogoff (2014) er kontanter grunnen til at sentralbanker ikke har innført styringsrenter noe særlig mer enn marginalt i underkant av null. Eggertsson mfl. (2019) har konkludert at husstander og mindre bedrifter har i stor grad mulighet til å holde sparepengene sine i kontanter, og derfor vil bankene være forsiktige med å komme med en negativ innskuddsrente. Dette gjør at innskuddsrenten i dag presses mot null, men ikke lavere.

Høyvalørssedler spiller en vesentlig rolle i svart økonomi, og er også et stort hinder i forhold til innføring av negativ nominell rente, siden høyvalørssedler er kjernen i en overgang fra elektroniske til fysiske penger. Dersom man kun skal utfase høyvalørssedlene, vil man fortsatt ha en nedre grense for renter på innskudd i banken, men denne vil være lavere enn den er i dag.

Dette er på grunn av at kostnadene som dette medfører ville vært større, dette kan for eksempel være håndtering, lagringen og transport av kontanter (Kjos 2019).

Negative renter kan også skape problemer for gjeldskontrakter som har flytende rente. Aktørene ville gjerne betale og motta beløpet på forskjellig tidspunkt. De som betaler ønsker å betale regninger og skatt så tidlig som mulig, mens mottaker ønsker å bli betalt så sent som mulig. Negative renter vil også påvirke de private bankenes marginer og presse disse ned, da bankene av flere årsaker ikke ønsker å utsette deres kunder for negative renter. Det kan også bli en misforståelse mellom bankene og kundene, på grunn av den lave renten, og ta dette som et signal om lave forventninger til inflasjon i årene fremover. Dette vil da påvirke sentralbankens mål på en negativ måte. Negative renter må også aksepteres av folket for å kunne fungere for sentralbanken, og mange vil nok se på dette som et brudd på tilliten man har til myndighetene som monopolistisk pengetilbyder (Kjos 2019).

3. Metode

I dette kapitlet skal vi beskrive og presentere metoden vi har benyttet for å svare på den aktuelle problemstillingen. Vi vurderer reliabiliteten, validiteten og eventuelle feilkilder ved studien. Det følger så en presentasjon av utvalget og en gjennomgang av undersøkelsen.

3.1 Metodisk tilnærming

I den samfunnsøkonomiske modellen for forskning tar man sikte på å integrere empiri og teori (Johannessen, 2011), derfor vil en problemstilling sette en videreføring til søk av teori innenfor det aktuelle fagfeltet. Ved å analysere bruk av kontanter og hvordan disse undersøkelsene er gjennomført, er det mulig å få en klarere tanke på hvordan oppgaven vår bør utformes.

Forskningen og teorien som er gjennomført innenfor dette området vil fortelle oss hvilken rolle kontanter har i dagens samfunn. Dette gir oss et utgangspunkt for hvilke faktorer og hvilke områder vi burde undersøke. Vi kan på denne måten finne ut om det samme gjelder for vårt fokusområde, og dermed vite hva som verdt å ha med i en undersøkelse. Dette er en deduktiv tilnærming. Vi benytter en tilnæringsmetode hvor vi bruker etablert teori til vår empiriske undersøkelse (Johannessen, 2011).

3.2 Forskningsdesign

I den innledende fasen ved gjennomføring av forskningsprosjekt er det viktig at man tar for seg hvordan man skal utforme prosjektet. Dette innebærer altså hvilket forskningsdesign man skal ta i bruk. Når man velger forskningsdesign er det naturlig at man tar utgangspunkt i den problemstillingen man har valgt.

Gjennom forskningsdesignet skal man utforme en gjennomføringsplan som skal lede veien gjennom prosjektet, fra startfasen til avslutningsfasen. Dette vil ha en stor betydning for prosjektet, ettersom forskningsdesignet vil inkludere det meste ved gjennomføringen (Johannessen, 2011).

Det blir i problemstillingen rettet fokus mot et konkret forhold. Problemstillingen er hvordan kontanter brukes, og hvilken rolle kontanter har i dagens samfunn. Vi har valgt å benytte en kvantitativ undersøkelse. Vi har ønsket å finne ut hvordan kontanter blir brukt i dagens samfunn. Vi har så prøvd å hente inn så mye informasjon som mulig, for å kunne gi et dypere, nyansert og inngående bilde. Man kan bruke ulike teknikker og data, som strukturerte spørreskjemaer og

eksisterende statistikk (Johannessen, 2011). Det er den siste innfallsvinkelen vi har brukt i oppgaven vår, ettersom vi har et ønske om å nå et stort antall respondenter.

3.3 Kvantitativ metode

Vi har valgt å bruke kvantitativ metode i vår undersøkelse, for å få et helhetlig bilde på kontanters rolle for den gjennomsnittlige norske forbruker i dagens samfunn. Vårt ønske var å kunne nå ut til flest mulig individer og få flest mulig svar på undersøkelsen. Populasjonen i undersøkelsen vår er alle norske forbrukere. Det ville ikke vært mulig å nå ut til alle norske forbrukere, så vi tok et utvalg som kan representere en norsk forbruker. Dette for at vi kan generalisere resultatet fra utvalget vi har valgt av populasjonen (Johannessen, 2011).

Studier med blandede metoder for bruk av kvantitative og kvalitative tilnæringer i kombinasjon, gir en bedre forståelse av forskningsproblemer og komplekse fenomener enn begge tilnæringer alene (Creswell & Plano Clark, 2007). På grunn av tidspress og tilgjengelighet som må til for å fullføre oppgaven, har vi valgt å kun ta i bruk en kvantitativ metode for å kartlegge kontanters rolle i dagens samfunn. Ulempen med spørreskjema som metode, er at den utelater rom for eventuelle oppfølgingsspørsmål og endrede spørsmål. Dette kunne blitt tilført med en kvalitativ studie, men med tanke på tid og tilgjengelighet så var ikke dette en mulighet og gjennomførbart for oss.

3.4 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Vi valgte å utarbeide spørreundersøkelsen vår i SurveyXact av Rambøll, et digitalt spørreskjemaverktøy. Ved hjelp av dette verktøyet fikk vi lagd et strukturert spørreskjema, som er vedlagt i appendikset. Verktøyet samler inn data ut ifra respondentenes svar, og har et analyseverktøy som gjør det enkelt å analysere og fremstille grafer.

Med lukkede spørsmål vil man få en høyere svarprosent på en undersøkelse (Johannessen, 2011). På bakgrunn av dette, har vi valgt å hovedsakelig operere med lukkede spørsmål. Undersøkelsen inneholder 14 lukkede spørsmål. I tillegg til å få en høyere svarprosent, gjør lukkede spørsmål det enklere å sammenligne svarene. I undersøkelsen er det tre åpne spørsmål, ett for alder, og to spørsmål hvor det var mulighet for å velge "annet" og taste inn ett svaralternativ som ikke allerede var oppgitt.

Undersøkelsen startet med generelle spørsmål om respondenten, hvor vi spør om alder og kjønn. Dette var for å kartlegge bredden av respondenter vi nådde fram til. Videre stiller vi spørsmål om hvor ofte respondenten bruker kontanter etc. for å kunne kartlegge hvor stor rolle kontanter har for respondentene. Til slutt stiller vi spørsmål hvor respondentene må velge svaralternativ basert på sine meninger på ulike områder (kontantløse bedrifter, kryptovaluta, svart økonomi etc.).

Ifølge Johannessen (2011) er en av årsakene til at folk ikke svarer på undersøkelser at undersøkelsen er for tidkrevende, og respondentene mister interessen til å svare fordi innholdet av undersøkelsen ikke angår respondenten. Med hensyn til dette, valgte vi å holde undersøkelsen til totalt 17 spørsmål, noe som er relativt lite, men for at det skulle være mulig for respondenten å kunne fullføre undersøkelsen uten at det skulle ta for mye tid.

Undersøkelsen ble lagt ut på Facebook hvor vi redegjorde for årsaken til undersøkelsen, dermed kunne respondentene selv velge å svare når de hadde tid. I tillegg kunne vi fange interessen deres da undersøkelsens betydning ble begrunnet, og respondentene kunne anonymt være med å ytre sine meninger om kontanter.

Det er vanskelig å anslå hvor mange som så undersøkelsen, siden vi valgte å distribuere gjennom Facebook. Vi får derfor ikke regnet ut svarrespons i forhold til distribusjon. Undersøkelsen fikk totalt inn 752 fullførte spørreskjemaer fra respondentene.

3.5 Utvalget

Av de 752 individene som svarte på undersøkelsen var 474 kvinner, noe som utgjør 63% av det totale utvalget. Når det gjelder alder på deltakerne så var det størst andel unge individer. 395 av deltakerne var 25 år eller yngre, noe som utgjør 53 % av utvalget. Det var riktignok stor variasjon aldersmessig på deltakerne. Den yngste deltakeren var 15 år, mens den eldste var 96 år. Den gjennomsnittlige alderen på individene som gjennomførte undersøkelsen var 32,9 år.

Når det gjelder geografisk tilhørighet på deltakerne så var det et spørsmål vi valgte å ikke stille i undersøkelsen, derfor hadde vi ikke oversikt over dette. Vi valgte en kvantitativ metode og derfor prøvde å få så mange svar på undersøkelsen som overhodet mulig. I og med at vi delte undersøkelsen på sosiale medier, så ble det en slags snøballeffekt der undersøkelsen ble delt videre og videre. På denne måten hadde vi ingen kontroll på hvem som tok undersøkelsen og hva som ble utvalget.

3.6 Validitet og reliabilitet

På grunn av at undersøkelsen ikke kan endres underveis, eller at det ikke er mulighet for å forklare ordlyden ved en annen anledning, måtte vi bestemme oss for hva vi skulle spørre om og formulere ordlyden på en presis måte. Vi testet begrepsvaliditeten ved å la andre elever gjennomføre undersøkelsen for å sikre kvalitet, før vi offisielt distribuerte ut undersøkelsen.

For å ha reliabilitet, må datamaterialet bli håndtert på en pålitelig måte (Grønmo, 2016). Det handler om hvorvidt undersøkelsen er utført slik at uventede feil i registrering av data blir unngått (Tuft, 2011). Det er viktig ved formuleringen av spørsmål og svar knyttet til spørreundersøkelsen at de blir formulert med velvalgte og presise ord, ordlyden er klar og forståelig for mottakerne, og at spørsmålene dekker det man undersøker.

Spørsmålene er gitt med mulighet til å la være å svare eller med “vet ikke” som et svaralternativ. Dermed ble ikke respondentene nødt til å svare med en påstand de muligens ikke er enig i. To av spørsmålene formulerer en påstand hvor man kan velge om man er “enig”, “litt enig”, “vet ikke/nøytral”, “litt uenig” og “uenig”. Respondentene kan ha ulik tolkning av hva det vil si å være “litt uenig” eller “litt enig”.

For å fremme reliabiliteten for vår undersøkelse, hentet vi inspirasjon fra en tidligere spørreundersøkelse som er blitt gjort med kontantbruk som hovedfokus (Olsen, 2017).

I vår undersøkelse er det blitt gjort endringer og innrettelser med tanke på vår problemstilling.

3.7 Feilkilder

Ved enhver undersøkelse kan det oppstå feilkilder i form av skjevhet. Det kan være utvalgsskjevhet. Dette er noe som skjer når utvalget man har ikke skaper mangfold i meninger eller hvordan folk svarer på en undersøkelse. Undersøkelsen vil da bestå av meninger som vil være forbundet til meningene til utvalget, og dette vil kanskje ikke være representativt til hva man ønsker å finne ut med undersøkelsen (Wenstøp, 2006).

I vår kvantitative undersøkelse så kan det være utvalgsskjevhet ved at vi ikke har kontroll på hvor deltakerne er fra eller hvor gamle de er. Vi brukte i hovedsak Facebook som plattform til å få tak i deltakere. Selv om vi har fått et spredt utvalg aldersmessig, så vil utvalget i undersøkelsen være begrenset til de med internett og Facebook, og til folk vi har kontakt med, enten det er venner, venner av venner, familie eller andre.

En annen feilkilde kan være frafallsskjevhet. Dette oppstår når man har lav responsprosent på spørreundersøkelsen. Det er en grunn til at respondenten ikke svarer på undersøkelsen, og denne er knyttet til hvordan respondenten ellers ville besvart spørreundersøkelsen. Dersom man har lav responsprosent vil det være høyere sannsynlighet for at man får frafallsskjevhet i besvarelsene. Derfor er det viktig å få et godt mangfold av respondenter i undersøkelsen for å kunne unngå å få frafallsskjevhet (Wenstøp, 2006).

Vi har en oversikt over hvem som har startet på undersøkelsen, men ikke fullført. Det var i alt 92 personer som ikke fullførte undersøkelsen. Grunnen til dette er uvisst, men hvis disse hadde fullført undersøkelsen kunne resultatet sett annerledes ut. Dette kan være en feilkilde i vår spørreundersøkelse.

Den siste skjevheten som Wenstøp (2006) har nevnt er responsfeil. Dette går ut på at respondenten ikke svarer ærlig på spørsmålene. Dette kan være ved at man oppfatter spørsmålene i undersøkelsen eller hvordan den er fremstilt på, som ledende til et svaralternativ. Det er derfor viktig å ha en nøytral fremstilling av spørsmålene, slik at ikke respondenten svarer uærlig fordi han/hun blir ledet til det. I vår undersøkelse har vi forsøkt å fremstille spørsmålene så nøytralt som det er mulig, men det kan hende at noen av respondentene har blitt ledet av oss. Dette kan for eksempel være ved at respondentene svarer på et spørsmål slik de tror vi vil at de skal svare, for å hjelpe oppgaven vår. Dette kan helt klart være en feilkilde.

3.8 Begrensninger og svakheter ved undersøkelsen

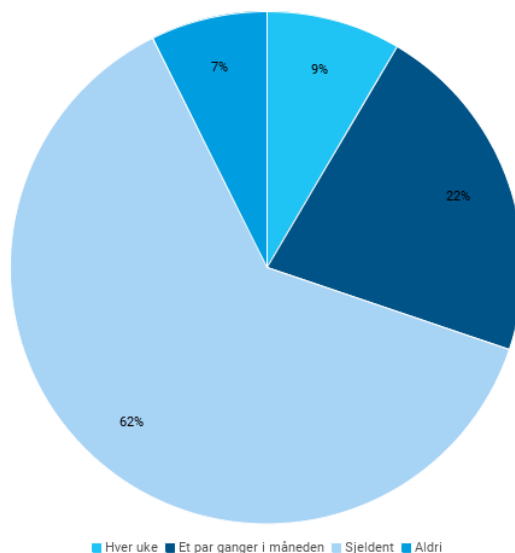
I etterkant av endt studie ser vi at vi har flere begrensninger med studien vi har gjennomført. Det vi først og fremst ser er at det er en utvalgsskjevhet. Mesteparten av respondentene våre er venner fra sosiale medium, eller venner av familie fra sosiale medium. Noe som kan føre til at disse svarer på spørsmålene slik de tror vi ønsker de skal svare, i stedet for at de svarer ærlig. Det har også vært en høyere prosentdel kvinner som har svart på undersøkelsen enn menn.

Det kan nok også ha blitt opplevd ledende at vi på framsiden av undersøkelsen vår har hatt et ønske om å finne ut hvilke konsekvenser en eventuell utfasing av kontanter vil medføre for samfunnet vårt. Dette kan ha ledet respondentene til å svare slik at de hjelper oss med å styrke budskapet med oppgaven vår, i stedet for å svare ærlig. Når vi ser tilbake på dette i etterkant, ser vi tydelig at dette kan ha ført til noe responsfeil blant respondentene.

4. Resultat

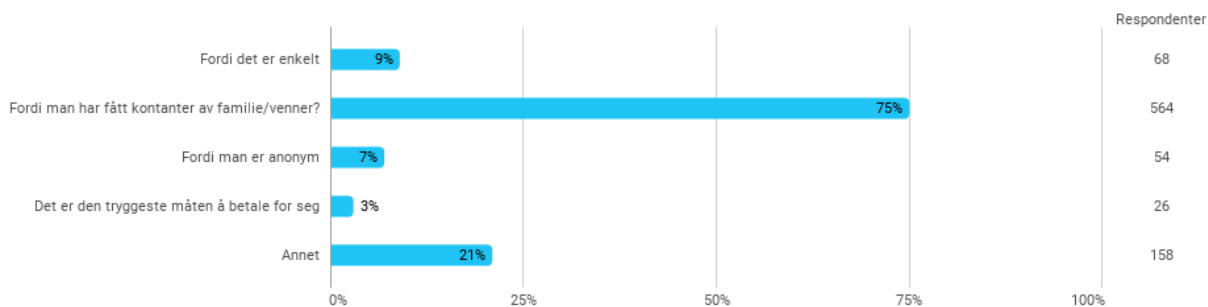
4.1 Bruk av kontanter

Når det kommer til spørsmålet hvor ofte er det man bruker kontanter, så svarte 7% av deltakerne at de aldri brukte kontanter, 62% svarte at de brukte sjeldent, 22% svarte at de brukte kontanter et par ganger i måneden og 9% svarte at de brukte det hver uke.



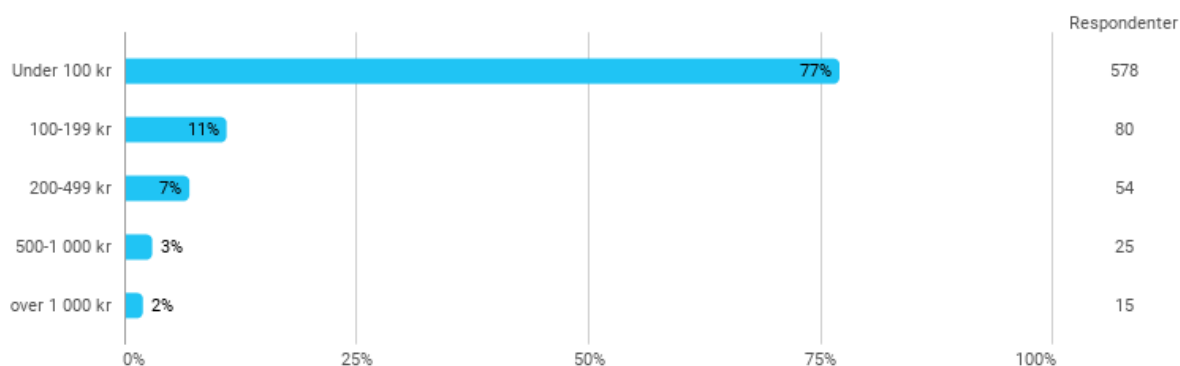
Figur 1: Figuren viser hvor ofte deltakerne bruker kontanter i dag.

Vi stilte også spørsmålet hva er grunnen til at du bruker kontanter, og hele 75% av deltakerne svarte at dette var fordi man hadde fått kontanter av familie eller venner. 9% svarte at de brukte kontanter fordi det er enkelt. 7% svarte at de bruker kontanter for anonymiteten sin del og 3% svarte at de betaler med kontanter fordi dette er den tryggeste måten å betale for seg. 21% svarte alternativet annet, der man selv kunne skrive hva som er grunnen. Her svarte flesteparten av deltakerne at de brukes i forbindelse med panting av flasker, at man gir kontanter i gave, at man bruker kontanter der man ikke kan bruke kort, ulovlig handel og at man ikke bruker kontanter.



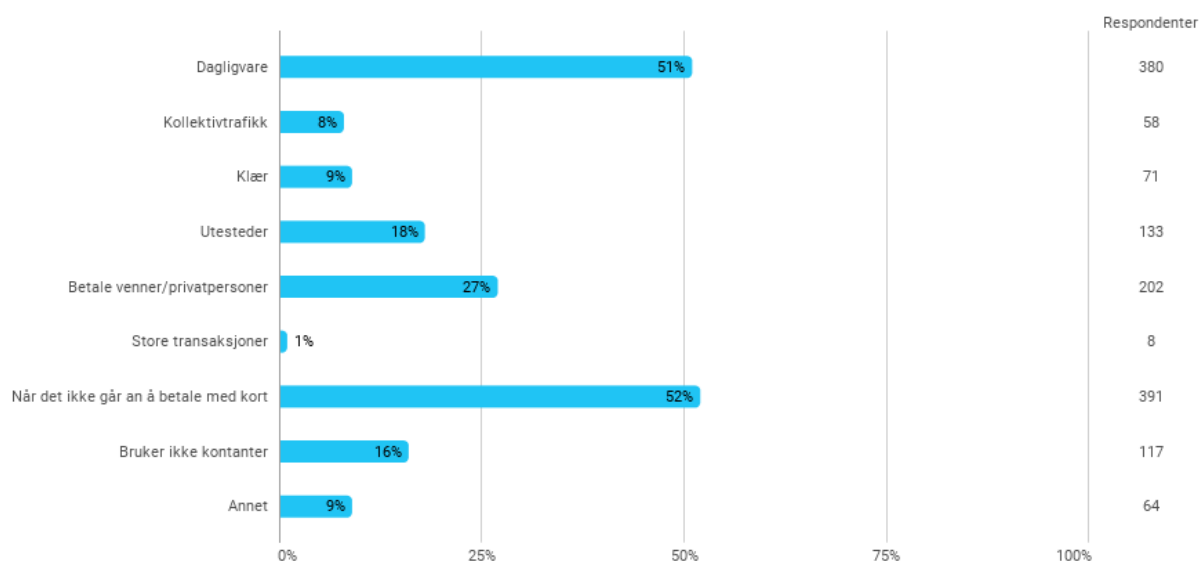
Figur 2: Figuren viser hva som er grunnen til at deltakerne bruker kontanter.

Videre spurte vi om hvor mye kontanter i kr deltakeren bruker per uke. Her svarte hele 77% at dette beløpet var mindre enn kr 100 per uke. 11% svarte at de brukte mellom kr 100-199 per uke. 7% svarte at de brukte mellom kr 200-499 per uke i kontanter. Henholdsvis 3 og 2% svarte at dette beløpet var på mellom kr 500-999 r og over kr 1000.

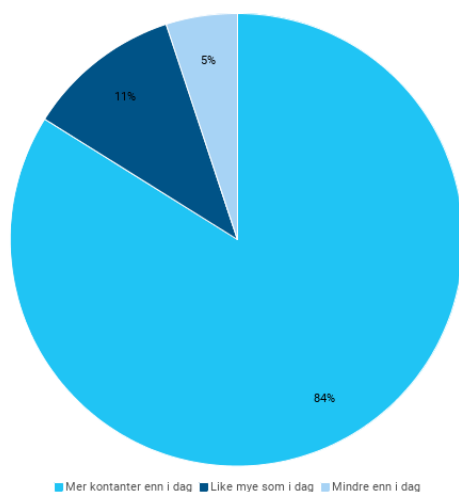


Figur 3: Figuren viser hvor mye kontanter i kr deltakeren bruker per uke.

Det sjette spørsmålet i undersøkelsen var hvor deltakerne bruker kontanter, og her var det mulig å svare flere alternativer. Henholdsvis 52 og 51% svarte at de bruker kontanter der man ikke kan bruke kort og i dagligvare. 27% svarte at de brukte det til å betale venner eller privatpersoner. 18% svarte at de brukte kontanter på utesteder, 16% svarte at de ikke bruker kontanter, 9% svarte til klær, 8% svarte kollektivtrafikk og 1% svarte til store transaksjoner. Det var også 9% som svarte annet, og under dette svarte deltakerne at de brukte kontanter til ulovlig handel, i kantina, donasjoner og i utlandet.

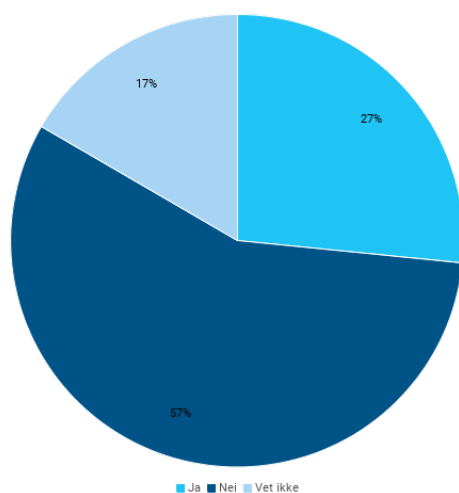


Figur 4: Viser hvor deltakerne bruker kontanter.



Figur 5: Viser graden deltakeren brukte kontanter 5 år tilbake.

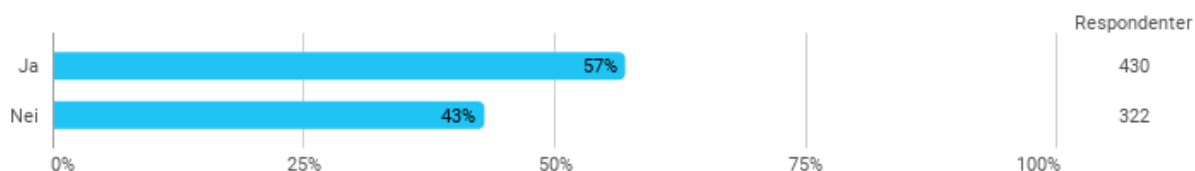
Som vi ser i figur 5 ville vi at respondentene skulle se 5 år tilbake i tid. Hele 84% svarte at de brukte mer kontanter for 5 år siden enn de gjør i dag. 11% svarte at de brukte omtrent like mye som i dag og bare 5% svarte at de brukte mer kontanter i dag enn de gjorde for 5 år siden. Vi stilte også spørsmålet om de så for seg at vi fortsatt brukte kontanter om 10 år. Her svarte 57% at de ikke tror vi kommer til å bruke det, 27% svarte at de fortsatt tror kontanter vil vedvare, mens 17% svarte vet ikke.



Figur 6: Figuren viser hva deltakeren tror skjer med kontanter om 10 år.

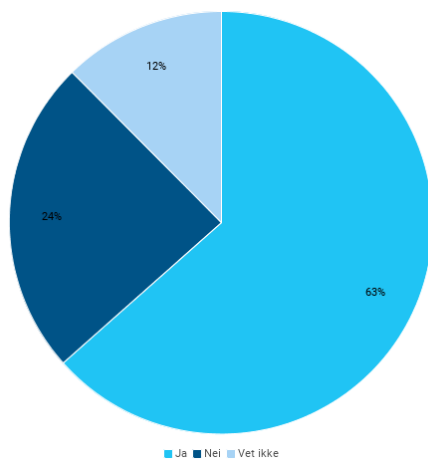
4.2 Kontanter som tvungent betalingsmiddel og sikkerhetsnett

Når det kommer til spørsmålet om respondenten visste at bedrifter i Norge i dag er tvungen til å ta imot kontanter, viser det seg at 430 respondenter visste dette. 322 respondenter visste derimot ikke dette. Dette betyr at 57% av utvalget visste at kontanter er et tvungent betalingsmiddel i Norge, noe som videre vil si at 43% ikke visste dette.



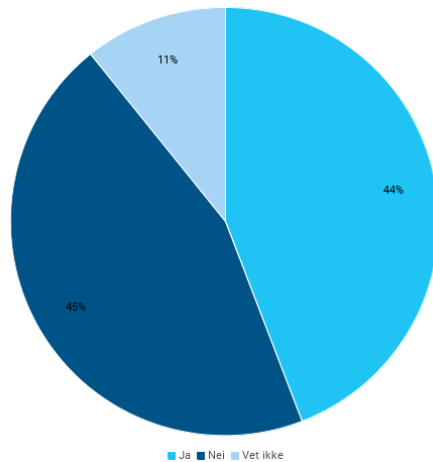
Figur 7: Viser hvor mange som visste at bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter.

Videre har vi spørsmålet om respondenten synes det er rimelig at bedrifter i Norge i dag er tvunget til å ta imot kontanter dersom kunden skulle ønske å benytte dette betalingsmiddelet. Av figuren ser vi at 63% av respondentene synes at dette er rimelig, mens 24% av respondentene ikke synes det er rimelig at bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter. 12% av respondentene svarte derimot “vet ikke” på dette spørsmålet.



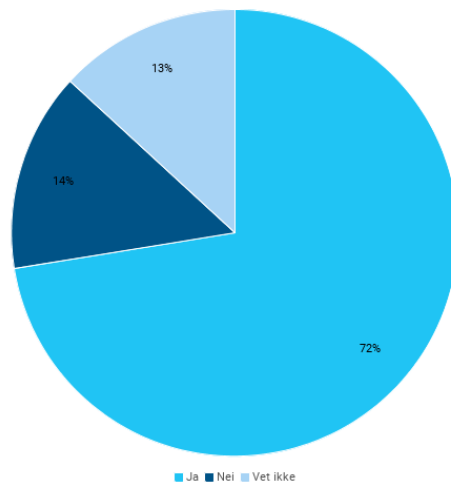
Figur 8: Viser hvor stor andel av deltakerne som synes det er rimelig at bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter.

Vi har så stilt spørsmålet om respondenten har brukt en kontantfri bedrift det siste året. Av figuren kan du se at 44% av respondentene har benyttet seg av en kontantfri bedrift det siste året, mens 45% av respondentene ikke har benyttet disse bedriftene. Det er 11% av respondentene som ikke vet om de har benyttet en slik bedrift.



Figur 9: Viser hvor stor andel som har benyttet seg av en kontantfri bedrift det siste året.

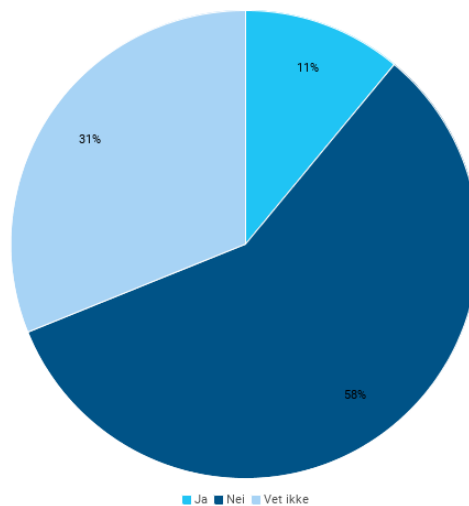
Videre har vi stilt spørsmålet om respondentene synes kontanter er et godt sikkerhetsnett når bankene er utilgjengelig. Av 752 respondenter svarte 545 respondenter at de syns dette er et godt sikkerhetsnett, noe som utgjør 72% av respondentene. Videre svarte 14% nei på dette spørsmålet. Dette utgjør 108 av respondentene, og 99 respondenter svarer vet ikke. Det utgjør 13% av respondentene.



Figur 10: Viser hvor stor andel som synes at kontanter er et godt sikkerhetsnett når bankene er utilgjengelig.

Vi stilte videre spørsmålet om respondenten trodde kryptovaluta kunne ta over for kontanter som betalingsmiddel i Norge. Her svarer 58% av respondentene at de ikke tror dette vil skje. 31% av

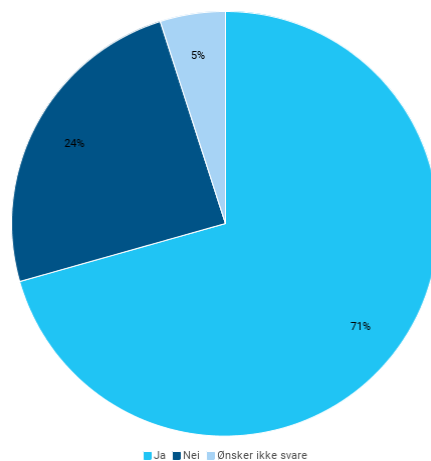
respondentene svarer at de tror kryptovaluta kan ta over for kontanter, mens 11% av respondentene svarer “vet ikke” på spørsmålet.



Figur 11: Viser hvor stor andel som tror kryptovaluta kan ta over for kontanter som betalingsmiddel.

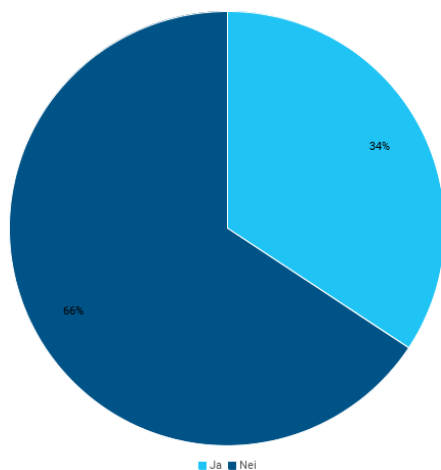
4.3 Svart økonomi

I undersøkelsen stiller vi spørsmål relatert til svart økonomi for å kartlegge omfanget og holdninger til svart økonomi. Vi spurte respondentene om de kjenner til noen som har benyttet seg av svart arbeid, hvor resultatet ble at 71% kjente til noen som har benyttet seg av det, 24% kjente ikke til noen som har benyttet seg av det, mens de resterende 5% ønsket ikke å svare. Dette tyder på at det er en stor andel av nordmenn som benytter seg av svart arbeid.



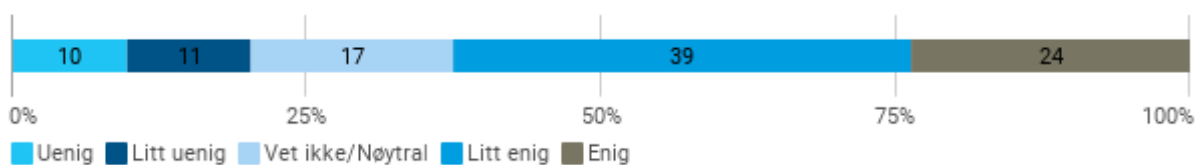
Figur 12: Viser hvor mange prosent som kjenner til noen som har benyttet seg av svart arbeid.

I tillegg spurte vi respondentene om de synes det er greit å benytte seg av svart arbeid. Bakgrunnen for spørsmålet var å finne ut hvilke holdninger respondentene har til svart arbeid. 34% av respondentene synes det er greit å benytte seg av svart arbeid, mens 66% synes det ikke er greit. Dette viser at 34% av vårt utvalg synes det er greit å benytte seg av svart arbeid, noe som er et relativt høyt tall. Vårt resultat taler for at 1 av 3 nordmenn synes det er greit å benytte seg av noe som i utgangspunktet er ulovlig å benytte seg av.



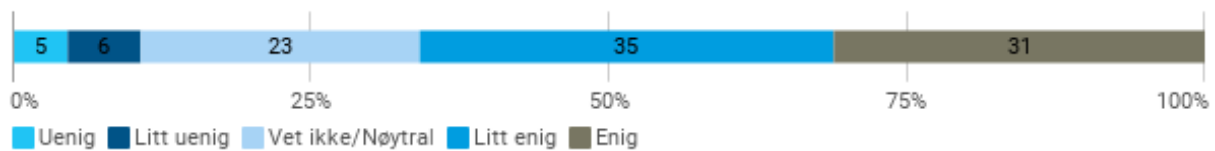
Figur 13: Viser hvor mange prosent som synes det er greit å benytte seg av svart arbeid.

Til slutt hadde vi med to påstander, hvor respondentene skulle svare på om de er enig med påstanden eller ikke. Første påstanden sier at en utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid, hvor 21% var uenig/litt uenig, 17% vet ikke/nøytral og 63% var enig/litt enig, hvor 24% var helt enig. Flesteparten er til en viss grad enig i at det å utfase kontanter ville redusert svart arbeid.



Figur 14: Viser hvor stor grad respondentene var enig i påstanden om utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid.

Den andre påstanden sier at en utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre hvitvasking og narkotikahandel. Her var respondentene i høyere grad enig med påstanden. 11% av respondentene var uenig/litt enig, 23 % svarte vet ikke/nøytral, mens 66% svarte at de var enig/litt enig, hvor 31% var helt enig. Igjen er flesteparten til en viss grad enig i at det å utfase kontanter ville redusert/vanskeliggjort disse kriminelle handlingene, mens bare 11% er til en viss grad uenig. Dette tyder på at respondentene er klar over hvor stor faktor kontanter spiller inn i slik økonomisk vinningskriminalitet.



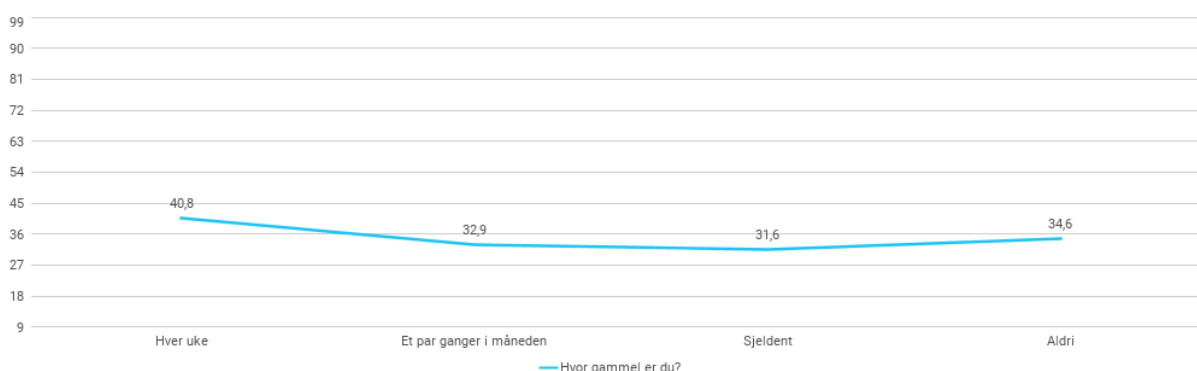
Figur 15: Viser hvor stor grad respondentene var enig i påstanden om utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre hvitvasking og narkotikahandel.

5. Analyse og drøfting

5.1 Kontanter i dagens samfunn

I vår undersøkelse ønsket vi å se på hvilket forhold folk har til kontanter i dag, og se om dette stemmer med vår teoridel. I Norge i dag er det en svært lav sirkulasjon av kontanter og vi bruker mindre kontanter for vært år som går. Vi stilte spørsmålet hvor ofte deltakerne bruker kontanter. Her svarte hele 70% at de sjeldent eller aldri bruker kontanter, og dette viser at respondentene og det norske folk bruker relativt lite kontanter i dagens samfunn, og at man heller bruker elektroniske betalingstjenester.

På figur 15 er det utført en bivariat-analyse der variabelen er alder og konstanten er hvor ofte man bruker kontanter. Her ser man at gjennomsnittsalderen for de som bruker kontanter hver uke er vesentlig høyere enn de som bruker det sjeldent. Dette tyder på at det er flere eldre som bruker kontanter kontra de unge. Dette blir igjen støttet av Dag Ekelbergs analyse fra 2013, der det kom fram at det var stort sett eldre og de med lav inntektskilde som foretrakk å bruke kontanter. Vi ser bort ifra de som svarte aldri siden det var kun 55 deltakere som svarte dette alternativet, derfor vil ikke gjennomsnittsalderen være representativt for utvalget.



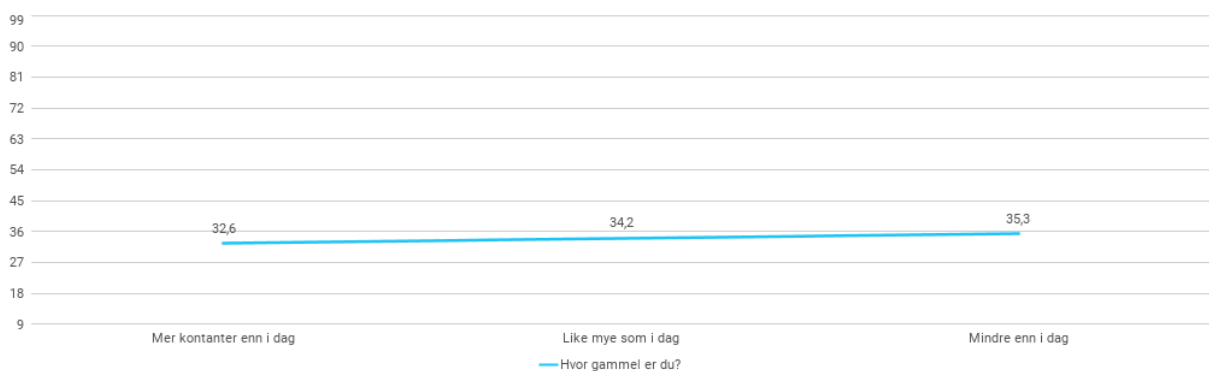
Figur 16: Denne figuren viser sammenhengen mellom gjennomsnittsalder og hvor ofte man bruker kontanter.

Respons Analyse utførte i 2016 en undersøkelse for Sparebank1 Gruppen, de hadde et representativt utvalg på 1009 individer fra hele landet. Vår undersøkelse hadde et utvalg på 753 individer, så her kan vi sammenlikne vår undersøkelse med deres for å se om resultatene samsvarer med hverandre. I Respons Analyses undersøkelse svarte 75% av respondentene at de

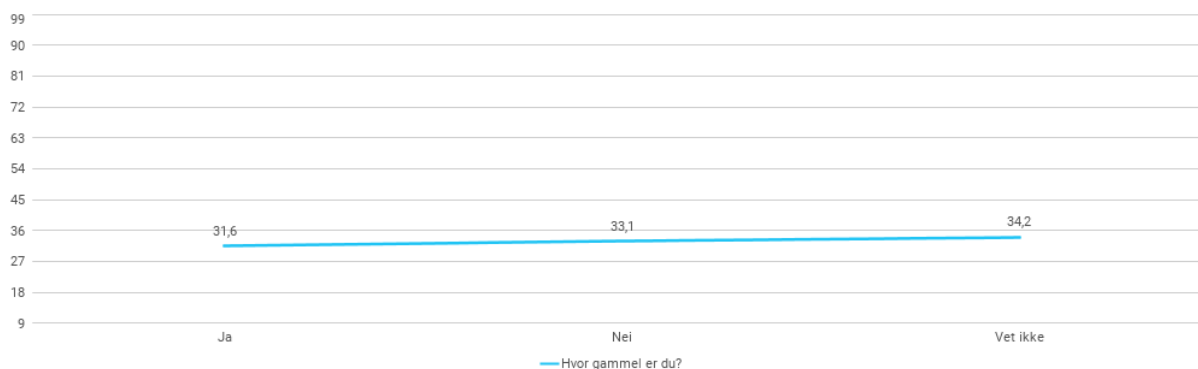
sjeldent eller aldri brukte kontanter. I vår undersøkelse svarte 70% at de sjeldent eller aldri bruker kontanter. Resultatet fra begge undersøkelsene stemmer med hverandre og indikerer at 3/4 av befolkningen sjeldent eller aldri bruker kontanter..

Vi stilte spørsmålet om hva som er grunnen til at man bruker kontanter og her svarte hele 75% av respondentene at det var fordi man hadde fått kontanter enten familie eller venner. Dette er en indikasjon på at man bruker kontanter fordi man har fått det, i stedet for å bruke kontanter fordi det er det man ønsker å bruke. Det var kun 9% som brukte kontanter fordi de synes det er det enkleste. Hvis vi igjen ser på undersøkelsen til Respons Analyse så var deres resultat at kun 8% likte best å betale med kontanter, noe som samsvarer med vårt resultat. Dette gir et innblikk i at folk flest synes det er best å betale med andre betalingstjenester enn kontanter.

Hvis vi ser på figur 17, så viser denne bi-variabelen er alder variabelen, mens hvor mye kontanter man brukte 5 år tilbake i tide er konstanten. Denne figuren viser at gjennomsnittsalderen er lavere for de som brukte mer kontanter for 5 år siden, enn de som bruker mer i dag enn de gjorde for 5 år siden. Dette tyder på at det er flere unge som har gått over til kort og andre betalingstjenester enn det eldre har gjort. Det samme ser vi på figur 18 der variabelen er alder og konstanten er om man tror at kontanter blir avskaffet innen 10 år. Her er det også slik at gjennomsnittet er lavere for de som har svart ja, enn de som har svart nei.



Figur 17: Denne figuren viser sammenhengen mellom gjennomsnittsalder og hvor mye kontanter man brukte 5 år tilbake i tid.



Figur 18: Denne figuren viser sammenhengen mellom gjennomsnittsalder og om man tror kontanter blir avskaffet innen 10 år.

NORSTAT gjennomførte som nevnt under kontanter i dagens samfunn en undersøkelse der de studerte folks betalingsvaner. De stilte spørsmålet om de fortsatt ville bruke kontanter om 10 år. I NORSTATs undersøkelse svarte 53% at de ikke trodde de ville bruke kontanter om 10 år, og sammenlignet med vårt resultat som var 57%, så samsvarer resultatene med hverandre.

5.2 Bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter

Bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter i Norge i dag. Gjennom vår undersøkelse kommer det fram at 57% av respondentene visste at de har krav på å betale med kontanter dersom de ønsker det. Bedrifter er i dag lovpålagt gjennom sentralbankloven § 3-5 første ledd til å ta imot kontantbetaling dersom forbrukeren ønsker å benytte dette. Omsetningen av kontanter i dagligvareforretninger var allikevel bare 11-12% i 2017 (Blaker 2018).

Revisorforeningen var de eneste som uttalte i forarbeidene Ot.prp 97 L ved Lov om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) at tiden er moden for å fjerne lovkravet. Dette var på bakgrunn av at det vil vanskeliggjøre hvitvasking, skatteunndragelser og annen økonomisk vinningskriminalitet. Revisorforeningen anså ikke funksjonen kontantene skal ha som betalingsformidling under en økonomisk krise som et tungtveiende nok argument for at sedler og mynter fortsatt skal være et tvungent betalingsmiddel.

Utenom Revisorforeningen er det en bred forankring blant de uttalende instansene om at mynter og sedler skal videreføres som et tvungent betalingsmiddel til lovforarbeidet. Datatilsynet uttaler at de ønsker å videreføre mynter og sedler som et tvungent betalingsmiddel frem til det eventuelt kommer et alternativ med elektroniske sentralbankpenger.

Videre mener sentralbanksjef Øystein Olsen og direktøren for sentralbanken Torbjørn Hægeland at man bør videreføre loven om at kontanter fortsatt skal være et tvungent betalingsmiddel ettersom dette vil skape en konkurranse mellom kontanter og bankkontopenger. Derfor må man se på sentralbankloven § 3-5 som en deklarasjonsbestemmelse, som kun gir rett til kontant oppgjør der annet ikke er avtalt. Dette har en bred forankring i internasjonal praksis og i juridisk teori, og er gjennomgående i forarbeidene til loven.

Vi spurte videre i undersøkelsen vår om respondentene synes det er rimelig at bedrifter i dag er tvunget til å ta imot kontanter. 63% av disse synes at dette er rimelig. Det vi da ser er at mer enn halvparten er enig i videreføringen av gjeldende rett ved at kontanter skal videreføres som et tvungent betalingsmiddel i Norge i dag. Dermed kan man si at flertallet av våre respondenter er enig i utvalgets lovforslag som ble vedtatt på Stortinget og som har tredd i kraft ved Lov om Norges bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven) 01.07.2019.

5.3 Kontantfrie bedrifter

Forbrukerrådet mener det i dag er flere bedrifter som beveger seg på kanten av loven. Dette er bedrifter som ikke tar imot kontanter. Eksempel på disse bedriftene er Cutters og Elkjøp som har fått en advarsel fra forbrukerrådet om å omlegge strukturen for betaling. Hotellkjeden Nordic Choice er også et eksempel på en bedrift som ikke tar imot kontanter. De gjorde størstedelen av hotellene sine kontantfrie i første kvartal av 2018.

Vi ønsket derfor å utrede i vår undersøkelse hvor mange som hadde benyttet seg av en slik bedrift i løpet av det siste året. 44% av respondentene våre har benyttet seg av en slik bedrift, mens 45% av respondentene svarer at de ikke har gjort det. 11% svarer at de ikke vet om de har benyttet seg av en slik bedrift. Elkjøp var blant de som ble utsatt for mye kritikk i pressen tidligere, med blant annet påstander fra direktøren for kontante betalingsmidler i Norges Bank og en fagdirektør i Forbrukerrådet, om at denne bedriften bryter loven.

Saken ble fremmet politisk spørretime på Stortinget hvor ansvarlig statsråd la til grunn at man etter generell rett skal kunne handle med kontanter dersom man ønsker det. Statsråden la også til grunn at «utgangspunktet fortsatt bør være at forbrukere skal ha rett til å betale med kontanter, og at det kan være behov for å styrke denne retten i visse situasjoner».

Gjeldende rett synes å være klar. Forbrukere skal ha tilgang til å betale med kontanter dersom de ønsker å benytte seg av det. Likevel svarer 44% av respondentene våre at de har benyttet seg av en kontantfri bedrift. Kanskje fordi de ikke visste at bedriften brøt loven? Eventuelt at det er en likegyldighet blant forbrukerne til lovbruddet?

5.4 Kontanter som sikkerhetsnett

Av undersøkelsen vår kommer det fram at 72% av respondentene anser kontanter som et godt sikkerhetsnett når bankene er utilgjengelig. 14% av respondentene svarer nei og de resterende 13% svarer vet ikke. Slik situasjonen er i dag så er kontanter et godt sikkerhetsnett ettersom det ikke er noen andre alternativer til kontanter dersom bankkontoen blir utilgjengelig. Dagens betalingsløsninger utover kontanter, som kort og mobilbetaling, er avhengig av dekning fra banken eller internett. Dersom dette er utilgjengelig er det kun kontanter som er tilgjengelig som betalingsmiddel.

Det er nok dette flertallet av våre respondenter anerkjenner. Dersom kontanter avskaffes fullstendig, vil man ikke ha noe alternativ per dags dato til å bruke som et tvungent betalingsmiddel. Dersom mobilnettverk, bank og datatrafikk er nede og uten dekning har man ingen gode nok alternativ enn å bruke kontanter. Vi ser videre i undersøkelsen at 31% av respondentene tror kryptovaluta kan ta over for kontanter.

Dersom man skal avskaffe kontanter kan man bruke gull, kryptovaluta eller digitale sentralbankpenger som sikkerhetsnett. Gull har allerede fungert som betalingsmiddel i over 2000 år. Dette har stor verdi og er et trygt betalingsmiddel. Det er av god kvalitet, portabelt og delelig. Kryptovaluta kan også fungere som et mål på verdi og som en byttemekanisme. Fordelen ved kryptovaluta er at man ikke behøver å ha tillit til en person eller en finansinstitusjon, men heller tillit til matematikken og kryptografien som er knyttet til blokkjede-teknologien. Digitale sentralbankpenger (DSP) kan også være et alternativ til kontanter. DSP går ut på at man har en konto der man vil lagre verdier og prosessere transaksjoner sentralt, og en verdibasert modell der man lagrer verdier lokalt, for eksempel ved et forhåndsbetalt kort eller via en app.

5.5 Kjønn mot svart økonomi

Vi sjekket variabelen kjønn mot spørsmålene angående svart økonomi i undersøkelsen. Dette for å se om menn og kvinner har ulike holdninger til svart økonomi, og eventuelt hvor store disse forskjellene er. Dermed fikk vi fire ulike tabeller knyttet til hvert enkelt spørsmål om svart økonomi.

Tabell 1: Kjønn krysset med “Kjenner du til noen som har benyttet seg av svart arbeid?”

	Ja	Nei	Ønsker ikke svare	I alt
Kvinne	312 (65,7%)	140 (29,5%)	23 (4,8%)	475
Mann	219 (79,1%)	44 (15,9%)	14 (5%)	277
I alt	70,6%	24,5%	4,9%	100%

I denne tabellen kommer det fram at flere menn kjenner til folk som har benyttet seg av svart arbeid. Hele 79,1% av menn svarer at de kjenner til noen som har benyttet seg av svart arbeid, mens 65,7% av kvinner svarer tilsvarende. Det er en forskjell på hele 13,4 prosentpoeng.

Tabell 2: Kjønn krysset med “Synes du det er greit å benytte seg av svart arbeid?”

	Ja	Nei	I alt
Kvinne	126 (26,5%)	349 (73,5%)	475
Mann	132 (47,7%)	145 (52,3%)	277
I alt	34,3%	65,7%	100%

Denne tabellen viser respondentenes holdning til svart arbeid, hvor respondentene svarer på om de synes det er greit å benytte seg av svart arbeid eller ikke. Igjen er det relativt store forskjeller, hvor 26,5% av kvinnene synes det er greit å benytte seg av svart arbeid, til sammenligning svarte 47,7% av menn det samme. Her har forskjellen økt, og det er hele 21,2 prosentpoeng som skiller kjønnene.

Tabell 3: Kjønn kryssset med "Påstand: Utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid"

	Uenig	Litt uenig	Vet ikke/nøytral	Litt enig	Enig	I alt
Kvinne	31 (6,5%)	46 (9,7%)	99 (20,8%)	198 (41,7%)	101 (21,3%)	475
Mann	43 (15,5%)	33 (11,9%)	30 (10,8%)	94 (33,9%)	77 (27,8%)	277
I alt	9,8%	10,5%	17,2%	38,8%	23,2%	100%

I denne tabellen vises det til svarene som ble gitt til påstanden om utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid. Her har respondentene mulighet til å svare at de ikke vet eller stiller seg nøytrale til påstanden. Her er det også relativt store forskjeller mellom hva kvinner og menn svarer. 20,8% av kvinnene svarer at de ikke vet eller er nøytrale, mens 10,8% av menn svarer det samme, noe som tilsvarer en forskjell på 10 prosentpoeng. 63% av kvinnene svarer at de er litt enig/enig med påstanden, og 61,7% av menn svarer det samme, altså er menn og kvinner relativt like enige når det gjelder påstanden. Forskjellen øker betraktelig dersom vi ser på om respondentene er litt uenig/uenig med påstanden. 16,2% av kvinnene er litt uenig/uenig, mens hele 27,4% av menn svarte tilsvarende, noe som utgjør en forskjell på 11,2 prosentpoeng.

Tabell 4: Kjønn kryssset med "Påstand: Utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre hvitvasking og narkotikahandel"

	Uenig	Litt uenig	Vet ikke/nøytral	Litt enig	Enig	I alt
Kvinne	15 (3,2%)	22 (4,6%)	120 (25,3%)	168 (35,4%)	150 (31,6%)	475
Mann	20 (7,2%)	24 (8,7%)	56 (20,2%)	93 (33,6%)	84 (30,3%)	277
I alt	4,7%	6,1%	23,4%	34,7%	31,1%	100%

I den siste tabellen vises det til svarene som ble avgitt på den andre påstanden om utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre hvitvasking og narkotikahandel. Her stilte et betraktelig større antall av respondentene seg på den nøytrale siden av påstanden. 25,3 % av kvinnene og 20,2% av mennene svarte at de ikke vet eller er nøytrale, med en økning på 4,5 prosentpoeng for kvinner og en økning på 9,4 prosentpoeng for menn. 67% av kvinnene svarer at de er litt enig/enig med denne påstanden, mens 63,9% av mennene svarer det samme. Her svarer begge

kjønn nærmest likt, og begge kjønnene har fått en liten økning fra forrige påstand, hvor kvinnene har en økning på 4 prosentpoeng og mennene har en økning på 2,2 prosentpoeng.

7,8% av kvinnene er litt uenig/uenig med påstanden, mens 15,9% av mennene er litt uenig/uenig. Igjen er menn i større grad uenig med påstanden, hvor de har over dobbelt så mange prosentpoeng i uenighet i forhold til kvinner.

Disse tallene taler for at menn har en mer apatisk holdning til svart økonomi enn hva kvinner har. Mange flere menn kjenner til folk som har benyttet seg av svart økonomi enn hva kvinner gjør, og flere menn synes også at det er greit å benytte seg av svart økonomi ut ifra tallene fra undersøkelsen. I tillegg viser flere menn enn kvinner en negativ holdning til utfasing av kontanter, da det er flere menn som mener at en utfasing ikke vil redusere svart økonomi, narkotikahandel og hvitvasking, enn hva kvinner gjør. Ut ifra undersøkelsen svarer ca. en fjerdedel av kvinnene at de synes det er greit å bruke svart arbeid, mens underkant av halvparten av mennene svarer det samme.

Dette taler for at mange menn og kvinner har en relativt slapp holdning til svart arbeid, som etter loven er en kriminell handling, og det er betraktelig flere menn som innehar denne holdningen til svart arbeid. En undersøkelse utført av Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning i 2002 viser til samme konklusjon ut fra deres tall. I deres tilfelle hadde 11%, 16% og 8% av kvinner jobbet svart det siste året i 1980, 1989 og 2001, mens 28%, 32% og 18% av menn hadde gjort tilsvarende. Det taler også for at menn har en mer apatisk holdning til svart økonomi enn hva kvinner har (Ognedal, Goldstein, Hansen & Strøm, 2002).

5.6 Svart økonomi

Undersøkelsen inneholdt flere spørsmål knyttet til svart økonomi. Konkrete bevis viser til at skattebetalere vil med høyere sannsynlighet unnlate å betale skatt dersom de tror at deres likemenn gjør det samme (Richardson & Sawyer 2001). I henhold til dette stilte vi respondentene spørsmål om de kjenner til noen som har benyttet seg av svart arbeid. Her kom det frem at hele 71% av respondentene kjenner til noen som har benyttet seg av svart arbeid. Dette tallet er betraktelig høyere enn hva resultatet til et tilsvarende spørsmål gitt i undersøkelse utført for Skatteetaten. Deres resultat fra respondentene for spørsmålet om de kjenner til at andre kjøper svart ble henholdsvis 34% og 30% i 2016 og 2018 (Opinion 2018).

Videre stilte vi spørsmål om respondentene synes det er greit å benytte seg av svart arbeid. I vår undersøkelse svarte 34% at det er greit å benytte seg av svart arbeid, noe som ga et relativt likt resultat til undersøkelsen som ble omtalt i Økokrims trusselvurdering, hvor 30% svarte at det er greit å ta i bruk svart arbeid i huset (Økokrim 2015). Underkant av halvparten antall respondenter svarte at det er greit å benytte seg av svart arbeid, enn antall respondenter som kjenner til bruk av svart arbeid. Det kan tenkes at antallet som synes svart arbeid er greit ville vært lavere dersom færre kjente til bruk av svart arbeid, som teorien til Richardson og Sawyer (2001) tilsier.

En undersøkelse gjennomført av Norsk Senter i 2004 viser til data som sier at 28% av norske forbrukere hadde kjøpt svarte varer eller tjenester for å unngå å betale skatt. I denne undersøkelsen kom Norge på sjetteplass av 17 europeiske land med sine 28%. Igjen er det relativt nærliggende vårt resultat som viste til 34%. Dersom vårt resultat skulle blitt brukt som representativt for Norge i 2004, ville Norge havnet på en delt andreplass med Belgia på 34%, etter Danmark med sine 36% (Mykkeltvedt 2006). Disse tallene tilsier at Norge har stor andel av svart arbeid i landet.

Videre i undersøkelsen ber vi respondentene svare på om de er enige eller ikke med to påstander. Her spør vi om respondentene er enige i påstandene om at utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid, og om utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre narkotikahandel og svart arbeid. Dette var for å se om respondentene mener at kontanter spiller en stor rolle i den svarte økonomien.

I teoridelen har vi fått fremvist at kontanter har en stor rolle i den svarte økonomien, og flertallet av respondentene fremstår som enige i denne påstanden. Henholdsvis 63% og 66% var til en viss grad enig med påstandene som ble gitt, 17% og 23% svarte vet ikke eller stiller seg nøytrale, mens bare 21% og 11% var til en viss grad uenige med påstandene. I likhet med respondentene, ser også eksperter innen området hvilken rolle kontanter har for svart økonomi, spesielt høyvalørssedler. UNODC (2010) uttaler at 500-euroseddelen er en viktig valuta for narkotikavirksomhet og andre økonomiske vinningskriminaliteter, og FATF anbefalte allerede i 2005 at land bør vurdere å kvitte seg med høyvalørssedler (Europol 2015, s. 20).

Det har allerede blitt gjort enkelte tiltak mot høyvalørssedler, så utfasing av høyvalørssedler er et høyst aktuelt tema og i dag en realitet. Den europeiske sentralbanken (ECB) stanset utstedelsen av 500-eurosedler i 2016 (ECB 2016), og i Danmark er 500-euroseddelen fra og med 10. januar

2020 helt utfaset. Dette betyr for Danmark at 500-euroseddelen ikke kan anvendes, utleveres, veksles, overdras eller bli brukt som betalingsmiddel i landet. Forbudet blir beskrevet som et tiltak i kampen mot hvitvasking, terrorfinansiering og økonomisk kriminalitet. Ønsket er å redusere omfanget til disse kriminelle handlingene, samtidig gjøre det vanskeligere for kriminelle å operere (Brink 2019).

I tillegg hadde vi to spørsmål i undersøkelsen hvor respondentene hadde mulighet til å fylle inn eget svar på spørsmålene om hva som er grunnen til at respondenten bruker kontanter, og hvor respondenten bruker dem. Her svarte respondentene mye forskjellig, blant annet at de ikke bruker kontanter, og ulike hverdagslige situasjoner hvor det brukes kontanter, men også kriminelle handlinger blir nevnt. I totalt 17 tilfeller svarte respondentene at de bruker kontanter til ulovlige handlinger, som narkotikakjøp, kjøp av sex og svart arbeid. Her var ikke intensjonen å finne ut om respondentene bruker kontanter til ulovlige handlinger, men likevel vil denne dataen styrke påstanden om at kontanter spiller en stor rolle i den svarte økonomien.

6. Konklusjon

I dette kapitlet vil hovedfunnene i spørreundersøkelsen presenteres og vår konklusjon på problemstillingen om hvordan kontanter brukes og kontanters rolle i dagens samfunn. Vi vil også vise mulige svakheter og begrensninger i oppgaven.

Alt i alt så viser resultatene fra undersøkelsen og analysen som er blitt utarbeidet at mennesker bruker vesentlig mindre kontanter i dag enn det man gjorde for et par år siden. Det er fortsatt samme kontantstrøm i sirkulasjon selv om omsetningen til bedrifter i Norge i dag har en synkende verdi av kontantbetalinger. Gjennom vår forskning kommer det frem at stor andel av respondentene bruker kun kontanter dersom man har det liggende. Flertallet anser ikke kontanter som det beste betalingsmiddelet, og blir kun brukt dersom man får det av andre.

Kontanter er i dag et tvungent betalingsmiddel i Norge, noe som gjør at en forbruker har rett til å benytte seg av kontanter dersom han eller hun ønsker det.

Hovedårsaken til at kontanter er et tvungent betalingsmiddel er at det brukes som et sikkerhetsnett dersom bankene skulle være utilgjengelig. I dag finnes det ikke noen andre pålitelige alternativer utenom kontanter. Utover at det blir ansett som et pålitelig betalingsmiddel av Staten i dag, spiller kontanter en mindre rolle hos befolkningen, enn det de gjorde tidligere.

Dersom man faser ut kontanter mener staten at man ikke har noen andre pålitelige alternativer. Problemet med dette er at man ikke får ut penger fra bankkontoen dersom de ikke er tilgjengelige. Det er ingen i Norge i dag som har nok kontanter liggende til å kunne leve av disse over lengre tid. Man bør derfor vurdere om kontanter i seg selv er et godt nok sikkerhetsnett.

Til slutt har vi tatt rede for rollen kontanter spiller for den svarte økonomien. Det kommer tydelig fram i oppgaven at kontanter spiller en stor rolle i den svarte økonomien og de kriminelle handlingene tilknyttet dette. Spesielt høyvalørssedler spiller en stor rolle, og utfasing av disse er i dag veldig aktuelt og i noen tilfeller en realitet. Det å kunne utfase kontanter, spesielt høyvalørssedler, vil kunne vanskeliggjøre de kriminelle handlingene innenfor den svarte økonomien, og derfor kunne begrense det.

Kontanter i seg selv er ikke skyldig for de kriminelle handlingene og den svarte økonomien, men en tilrettelegger for dette. I tillegg kan kontanter være et insentiv for å la være å betale skatt, da det er enklere å la være å rapportere kontanttransaksjoner. Den norske befolkningen har et relativt apatisk forhold til svart arbeid, og ved å beholde kontanter vil det være enklere for folk å kunne ta i bruk svart arbeid.

Det er også noen virksomheter som drar nytte av å ha kontanter som betalingsmiddel. Kriminelle virksomheter som narkotikahandel, hvitvasking og terror blir hovedsakelig operert med kontanter. Enhver metode som kan begrense og vanskeliggjøre disse virksomhetene bør i høyeste grad vurderes, og derfor bør det tas til betraktning om det er på tide å utfase kontanter.

Det bør vurderes om kontanters tid er ved veis ende ettersom at det bare fungerer som et sikkerhetsnett i dagens samfunn. Kontanter blir i hovedsak brukt til betaling av småbeløp. Utover dette baner det vei for å forenkle kriminelle handlinger ettersom at kontanttransaksjoner ikke kan spores. I vente på et bedre alternativ kan kontanter fortsatt benyttes, men ikke i overskuelig tid. I nær framtid vil kontanters tid være omme.

Litteraturliste

- Bjørnstad, S. 2017a. *Harvard-professor vil avskaffe store sedler* [Internett]. Aftenposten, 13. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/KgyeX/Harvard-professor-vil-avskaffe-store-sedler> [Lest 17.03.2020].
- Blaker, Magnus. 2018. *Bruk av kontanter stuper i Norge* [Internett]. Nettavisen. Tilgjengelig fra: <https://www.nettavisen.no/na24/bruk-av-kontanter-stuper-inorge/3423405137.html> [Lest 10.02 2020].
- Bordo, M. D. 2008. *The History of Monetary Policy*. London: Pelgrave Macmillan
- Brink, C. 2019. *500-eurosedlen udfases*. Finans Danmark. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://finansdanmark.dk/nyheder/2019/500-eurosedlen-udfases/> [Lest 25.04.2020].
- Creswell and Plano Clark. 2007. *Designing and conducting mixed methods research*. Sage, (2007).
- Din Side. 2018. *Vil tvinge butikkene til å ta imot kontanter* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.dinside.no/fritid/vil-tvinge-butikkene-til-a-ta-imot-kontanter/70738034> [Lest 02.03.2020].
- Ekelberg D. 2013. *Verdien av kontanter* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.finansnorge.no/contentassets/9f9e2dc2b5a4464ea0b60ac1ba451cd6/dag-ekelberg---nho-service.pdf> [Lest 05.03.2020]
- Elkins, D. 2006. *Horizontal Equity as a Principle of Tax Theory*. Yale Law & Policy Review, 24 (1), 43-90.
- European Central Bank (ECB). 2016. *ECB ends production and issuance of €500 banknote* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2016/html/pr160504.en.html> [Lest 16.03.2020].
- European Commission. 2017. *Study for an EU initiative on restrictions on payments in cash* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/final_report_study_on_an_eu_initiative_ecorys_180206.pdf [Lest 17.03.2020].
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). 2016. *Estimating the size of the main illicit retail drug markets in Europe* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2373/downloads/Technical%20report_Estimating%20the%20size%20of%20main%20drug%20markets.pdf_en [Lest 09.03.2020].

- Europol. 2015. *Why Is Cash Still King?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/cash-still-king-criminals-prefer-cash-for-money-laundering> [Lest 26.02.2020].
- Evensen, T. N. 2011. *Illegal økonomi i nasjonalregnskapet* [Internett]. Statistisk sentralbyrå, Notater 16/2011. Tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_201116/notat_201116.pdf [Lest 09.03.2020].
- EY & MasterCard. 2016. *Reducing the Shadow Economy through Electronic Payments* [Internett]. Tilgjengelig fra: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Report_Shadow_Economy/\\$FILE/REPORT_ShadowEconomy_FINAL_17.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Report_Shadow_Economy/$FILE/REPORT_ShadowEconomy_FINAL_17.pdf) [Lest 17.03.2020].
- Ferguson, N. 2008. *The Ascent of Money - A Financial History of the World*. New York: The Penguin Press.
- Financial Action Task Force (FATF). 2015. *Money Laundering Through the Physical Transportation of Cash* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/reports/money-laundering-through-transportationcash.pdf> [Lest 09.03.2020].
- Finansavtaleloven. (1999). Lov om finansavtaler og finansoppdrag (LOV-1999-06-25-46). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-06-25-46>
- Freeman, M. & Ruehsen, M. 2013. *Terrorism Financing Methods: An Overview. Perspectives on Terrorism*, 7 (4), 5-26.
- Gjeldsbrevlova. (1939). Lov om gjeldsbrev (LOV-1939-02-17-1). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1939-02-17-1>
- Grønmo, S. 2016. *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Guldahl, S. 2018. *Hva er Blockchain-teknologi?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://coinweb.no/hva-er-blockchain/> [Lest 27.03.2020]
- HM Treasury & Home Office. 2015. *UK national risk assessment of money laundering and terrorist financing. October 2015* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/468210/UK_NRA_October_2015_final_web.pdf [Lest 16.03.2020]. <https://coinweb.no/hva-er-blockchain/> [Lest 11.03.2020].
- International Labour Office (ILO). 2012. *ILO Global Estimate of Forced Labour. Results and methodology* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_182004/lang--en/index.htm [Lest 16.03.2020].

- Jevons, W. S. 1876. Money and the Mechanism of Exchange. London: Henry S. King & Co
- Johannessen, A. 2011. Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag (3. Utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kilmer, B., Everingham, S. S. S., Caulkins, J. P., Midgette, G., Pacula, R. L., Reuter, P. H., Burns, R. M., Han, B. & Lundberg, R. 2014. *How Big Is the U.S. Market for Illegal Drugs?* [Internett]. RAND Corporation Research Briefs. Tilgjengelig fra: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9770.html [Lest 09.03.2020].
- Kjos, Ø. 2019. *Er det på tide å fase ut kontanter?* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.samfunnsokonomene.no/content/uploads/2019/12/Samfunns%C3%B8konomer-nr-3-2019.pdf?fbclid=IwAR21UvuzH4ptlKouwB_KDTwMIppgbREMH-Iy_kCjWJtvhOUzUxijmr7DwUg [Lest 11.03.2020].
- Konovalova, M., Tuck, P. & Ormeño-Pérez R. 2017. Tax Havens: The Crisis of Transparency. I: Thomakos, D. D. & Nikolopoulos, K. I. red. Taxation in Crisis. Tax Policy and the Quest for Economic Growth. London: Palgrave Macmillan, 73-102.
- Mai, H. 2016. Cash, freedom and crime: Use and impact of cash in a world going digital. Deutsche Bank Research, (November 2016).
- Marian, O. 2013. Are Cryptocurrencies Super Tax Havens? Michigan Law Review First Impressions, 112 (38), 38-48.
- Marthinussen, H. 2019. Rett til å betale kontant? Tilgjengelig fra: https://www-idunn.no/galanga.hvl.no/lor/2019/09/rett_til_aa_betale_kontant
- Morse, S. C., Karlinsky, S. & Bankman, J. 2009. Cash Businesses and Tax Evasion. Stanford Law and Policy Review, 20 (1), 37-68.
- Mykkeltvedt, A. G. 2006. *Hver fjerde nordmann kjøper svart.* [Internett]. Norsk Senter for Forskningsdata, NSD-nytt 1/2006. Tilgjengelig fra: <http://www.nsd.uib.no/nsd/nsdnytt/06-1/1.html> [Lest 18.02.2020].
- Nordic Choice, 2018. Bookingspørsmål [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.nordicchoicehotels.no/vanlige-sporsmal/#Bokning>
- Ognedal, T., Goldstein, H., Hansen, W. G., Strøm, S. (2002). Svart arbeid fra 1980 til 2001. [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp02_03.pdf [Lest 06.05.2020]
- Olsen, K. A. 2017. Norge blir kontantfritt. *NHO Reiseliv*. Tilgjengelig fra: <https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/e20bc1fbc8454fa9bbbf59a0a8050066/norge->

- [blir-kontantfritt.pdf?fbclid=IwAR1H9S6y3QaRY-9eJsMEKexlk5DDUEplRrhRBDkGl6bn9qL5UoRkTlrAZGM](#) [Lest 12.03.2020]
- Opinion, 2018. Undersøkelse om svart arbeid. [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.handlehvitt.no/wp-content/uploads/2018/08/undersokelse-om-svart-arbeid-i-forbrukermarkedet-2018.pdf> [Lest 23.04.2020]
 - Organization of American States (OAS). 2013. The Drug Problem in the Americas [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.oas.org/documents/eng/press/Introduction_and_Analytical_Report.pdf [Lest 12.03.2020].
 - Prop. 97 L (2018–2019). (2018). Lov om Norges Bank og pengevesenet mv. (sentralbankloven). Oslo: Finansdepartementet
 - Regjeringen.no. 2019. *Strategi mot arbeidslivskriminalitet* (2019–) [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi-mot-arbeidslivskriminalitet-2019/id2628152/?ch=3> [Lest 12.03.2020].
 - Richardson, M. & Sawyer, A. J. 2001. A Taxonomy of the Tax Compliance Literature: Further Findings, Problems and Prospects. Australian Tax Forum, 16.
 - Rogoff, K. S. 2016. *The Curse of Cash*. Oxford: Princeton University Press
 - Roth, J., Greenburg, D. & Wille, S. 2004. Monograph on Terrorist Financing [Internett]. *Staff Report to the Commission, National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. Tilgjengelig fra: https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf [Lest 06.03.2020].
 - Samfunnsøkonomisk analyse. 2017. *R69-2017 Analyse av former, omfang og utvikling av arbeidslivskriminalitet* [Internett]. Tilgjengelig fra: <http://www.samfunnsokonomisk-analyse.no/s/R-69-Analyse-av-former-omfang-og-utvikling-av-arbeidslivskriminalitet.pdf> [Lest 12.03.2020]
 - Sands, P. 2016. *Making it Harder for the Bad Guys: The Case for Eliminating High Denomination Notes*. M-RCBG Associate Working Paper Series, 52.
 - Schneider, F. & Hassan, M. 2016. Size and development of the shadow economies of 157 worldwide countries: Updated and new measures from 1999 to 2013. *Journal of Global Economics*, 4 (3).
 - Schneider, F. & Williams, C. 2013. *The Shadow Economy*. London: Profile Books and Institute of International Affairs.

- Schneider, F. 2015. *The Financial Flows of Transnational Crime and Tax Fraud: How Much Cash Is Used and What Do We (Not) Know?* [Internett]. Presentasjon, Linz (November 2015). Tilgjengelig fra:
http://www.suerf.org/docx/1_a5bfc9e07964f8dddeb95fc584cd965d_2807_suerf.pdf [Lest 26.02.2020].
- Senator, T. E., Goldberg, H. G., Wooton, J., Cottini, M. A., Khan, A. F. U., Klinger, C. D., Llamas, W. M., Marrone, M. P. & Wong, R. W. H. 1995. The Financial Crimes Enforcement Network AI System (FAIS): Identifying Potential Money Laundering from Reports of Large Cash Transactions. *AI Magazine*, 16.
- Sentralbankloven. (2019). Lov om Norges Bank og pengevesenet (LOV-2019-06-21-31). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2019-06-21-31>
- Skatteetaten. 2017a. *Frykter rundt 40 milliarder kroner er lurt unna* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.skatteetaten.no/presse/nyhetsrommet/frykter-rundt-40-milliarder-kroner-er-lurt-unna/> [Lest 12.03.2020].
- Skatteetaten. 2017b. *Kampen mot arbeidslivskriminalitet: Sterkere sammen* [Internett] Tilgjengelig fra: <https://beta.skatteetaten.no/kampen-mot-arbeidslivskriminalitet-sterkere-sammen/> [Lest 12.03.2020]
- Skatteverket. 2008. Tax Gap Map for Sweden: How was it created and how can it be used? Report 2008:1B .
- Slemrod, J. 2016. Tax Compliance and Enforcement: New Research and Its Policy Implications. University of Michigan, Ross School of Business Working Paper, No. 1302.
- Statistiska centralbyrån. 2019. *Sveriges BNP* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/bnp-i-sverige/> [Lest 18.02.2020]
- Statistisk sentralbyrå (SSB). 2017. *Hva er egentlig BNP?* [Internett]. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/nasjonaltregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/hva-er-egentlig-bnp> [Lest 18.02.2020]
- Tufte, P. A. 2011. *Kvantitativ metode* (s. 71-99). Oslo: Gyldendal akademisk, 2011.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2010. *World Drug Report 2010* [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2010/World_Drug_Report_2010_lores.pdf [Lest 12.03.2020].

- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2011. *Estimating Illicit Financial Flows Resulting From Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes*. [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf [Lest 26.02 2020].
- Wenstøp, F. 2006. Statistikk og dataanalyse (9. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Wright, R., Tekin, E., Topalli, V., McClellan, C., Dickinson, T. & Rosenfeld, R. 2014. *Less Cash, Less Crime: Evidence*
- Zehorai, I. 2017. *The Richest Terror Organizations in the World* [Internett]. Forbes Israel, 28. desember. Tilgjengelig fra: <http://e.forbes.co.il/the-richest-terror-organizations-in-theworld/> [Lest 16.03.2020].
- Zill, O. & Bergman, L. 2012. *Do the Math: Why the Illegal Drug Business is Thriving* [Internett]. PBS. Tilgjengelig fra: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/special/math.html> [Lest 09.03.2020].
- Zondag, M. H. W., Olsson, S. V. & Brekke, A. 2017. *Spesialenheten: – Cappelen var Jensens kontantkilde* [Internett]. NRK, 10. januar. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/spesialenheten - -cappelen-var-jensens-kontantkilde1.13313781> [Lest 12.03.2020].
- Økokrim. 2015. *Trusselvurdering: økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2015-2016* [Internett]. Tilgjengelig fra: https://www.okokrim.no/getfile.php/3881985.2528.izuluillittkqs/Trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf [Lest 18.02.2020].

Appendiks

Spørreundersøkelse

Hei, vi er tre gutter som skriver bacheloroppgave om kontanter.

I denne undersøkelsen ønsker vi å finne ut hvilken rolle kontanter har i dagens samfunn. Målet med undersøkelsen er å finne ut hvilke konsekvenser en eventuell utfasing av kontanter vil medføre for samfunnet vårt. I denne anledning ønsker vi at dere svarer på en kort undersøkelse om hvordan dere bruker kontanter og i hvor stor grad dere bruker de.

På forhånd takk!

Hvor gammel er du?

Kjønn:

- (1) q Kvinne
- (2) q Mann

Hvor ofte bruker du kontanter?

- (1) q Hver uke
- (2) q Et par ganger i måneden
- (4) q Sjeldent
- (5) q Aldri

Hva er grunnen til at du bruker kontanter? (Mulig å velge flere alternativer)

- (1) q Fordi det er enkelt
- (2) q Fordi man har fått kontanter av familie/venner?
- (3) q Fordi man er anonym
- (4) q Det er den tryggeste måten å betale for seg
- (5) q Annet _____

Hvor stor sum i kontanter bruker du per uke?

- (1) q Under 100 kr
- (2) q 100-199 kr
- (3) q 200-499 kr
- (4) q 500-1 000 kr
- (5) q over 1 000 kr

Hvor bruker du kontanter? (Mulig å velge flere alternativer)

- (1) q Dagligvare
- (2) q Kollektivtrafikk
- (3) q Klær
- (4) q Utsteder
- (5) q Betale venner/privatpersoner
- (6) q Store transaksjoner
- (7) q Når det ikke går an å betale med kort
- (8) q Bruker ikke kontanter
- (10) q Annet _____

Hvis vi ser 5 år tilbake i tid, brukte du:

- (1) q Mer kontanter enn i dag
- (2) q Like mye som i dag
- (3) q Mindre enn i dag

Tror du at vi fortsatt bruker kontanter om 10 år?

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Vet ikke

De siste årene har det vært en stor økning i kryptovaluta som f.eks. Bitcoin og Ethereum

Tror du kryptovaluta kan ta over for kontanter som betalingsmidler?

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Vet ikke

Kontanter er et tvungent betalingsmiddel i Norge i dag.

Visste du at bedrifter er tvunget til å ta imot kontanter?

- (1) q Ja
- (2) q Nei

Synes du det er rimelig at bedrifter er nødt til å ta imot kontanter?

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Vet ikke

Har du benyttet deg av en kontantløs bedrift det siste året? (Cutters, Voi Scooters, Quality Hotel)

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Vet ikke

Kjenner du til noen som har benyttet seg av svart arbeid?

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Ønsker ikke svare

Synes du det er greit å benytte seg av svart arbeid?

- (1) q Ja
- (2) q Nei

Påstand: Utfasing av kontanter vil redusere svart arbeid.

- (1) q Uenig
- (2) q Litt uenig
- (3) q Vet ikke/Nøytral
- (4) q Litt enig
- (5) q Enig

Påstand: Utfasing av kontanter vil redusere/vanskeliggjøre hvitvasking og narkotikahandel.

- (1) q Uenig
- (2) q Litt uenig
- (3) q Vet ikke/Nøytral
- (4) q Litt enig
- (5) q Enig

Er kontanter et godt sikkerhetsnett når bankene er utilgjengelig?

- (1) q Ja
- (2) q Nei
- (3) q Vet ikke



Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgåve rekneskapsfører

BO6-2001 bacheloroppgåve

Predefinert informasjon

Startdato:	05-05-2020 15:00	Termin:	2020 VÅR
Slutt dato:	14-05-2020 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgåve	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	203 BO6-2001 1 BO 2020 VÅR		
Intern sensor:	Mona Kristin Nytnun		

Deltaker

Navn:	Simen Håvet Bjørk
Kandidatnr.:	2012
HVL-id:	574127@hul.no

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	17728	Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei
Egenerklæring *:	Ja		
Jeg bekrefter at jeg har registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:	Ja		

Gruppe

Gruppenavn:	Enmannsgruppe
Gruppenummer:	6
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei